

”Annars går allt åt helvete”

- en studie om social hållbarhet som kommunal planeringsaspekt i fysisk planering

Lina Irwe och Denise Forsell

Källa: Clipart

Förord

Föreliggande uppsats utgör examensarbete under vår utbildning till lantmätaringenjörer vid Högskolan Väst i Trollhättan. Utbildningen har dels innehållit kurser i fastighetsbildningsteknik och fastighetsjuridik, men i också samhällsbyggnadsteknik. Vår uppsats utgår från den samhällsbyggnadstekniska delen av utbildningen där fysisk planering och samhällsbyggnadsprocesser är i fokus. Vårt personliga intresse för frågor som berör den sociala hållbarhetsaspekten mynnar ur dess ämnesöverskridande tillämplighet, men också ur vår personliga uppfattning att dessa frågor, trots sin aktualitet, ofta hamnar i skymundan och får stryka på foten för motstående intressen. I dessa frågor har kommunen, genom sitt planmonopol och sitt samhällsansvar, en viktig roll att spela varför uppsatsen tar avstamp i just kommunens förhållningssätt gentemot social hållbarhet som planeringsaspekt.

Arbetet med denna uppsats har utförts unisont och har varit både utmanande och utvecklande, där möten med de tjänstemän vi intervjuat har gett mersmak och väckt ett intresse att i större utsträckning undersöka frågan. Dock har tiden varit knapp och vi fått nöja oss med att intervjua fyra kommuner. Vi vill passa på att tacka vår handledare Linn för den hjälp och inspiration hon bistått oss med under arbetets gång. Vi vill även tacka de lärare och föreläsare vid Högskolan Väst som givit oss den grundkunskap som har lett oss till detta slutresultat.

Lidköping, maj 2019
Lina Irwe och Denise Forsell

Sammanfattning

Denna studie handlar om social hållbarhet och om hur fyra olika kommuner i den fysiska planeringen hanterar och metodiskt arbetar med detta ämne. Syftet är att undersöka vilken prioritet som frågor kring social hållbarhet har i den kommunala planeringsprocessen och hur man metodiskt arbetar med dessa frågor. Syftet är också att undersöka den sociala hållbarhetens potentiella koppling till blandstaden. Undersökningen har genomförts genom att studera kommunernas översiktsplaner, utvalda detaljplaner och de policydokument som planerna hänvisar till. Innehållet har sedan analyserats i relation till teorier kring social hållbarhet och blandstaden. Intervjuer med tjänstemän på samhällsbyggnadsenheterna på respektive kommun har också genomförts för att få en bild av hur man i planprocessen hanterar detta.

Resultatet visar på att man i kommunernas översiktsplaner på liknande sätt avhandlar ämnet social hållbarhet och att man även har liknande målsättningar och visioner kring ämnet. I de studerade detaljplanerna skiljer sig dock i vilken utsträckning och på vilket sätt social hållbarhet behandlas i planbeskrivningarna. Större planer tenderar att ha större inslag av reflektioner kring planens inverkan på sociala hållbarhetsfrågor, medan många mindre planer inte alls avhandlar ämnet. Genom de intervjuer som genomfördes framkom att planering kring dessa frågor anses svårt och man många gånger inte anser sig ha specifika metoder som kan påverka den fysiska planeringen. Alternativt anser man inte att kommunen som organisation använder de metoder som finns. De konkreta metoder som kommunerna använde var; markanvisning, medborgardialog och socialkonsekvensanalys. En tjänsteman nämnde att hen personligen använde Göteborgsmatrisen och en annan hade kontinuerliga möten med lokala mäklare för att följa flyttrender bland kommunens invånare. Samtliga tjänstemän talade om "blandstad", om än i varierande termer, som tätt sammankopplat med socialt hållbara städer och samhällen.

De reflektioner som resultatet av denna undersökning slutligen genererat handlar om socialkonsekvensanalysens potentiella roll som konkret metod för kommuner att tillämpa men också om ett eventuellt behov av en lagstiftning liknande den som finns för upprättande av en miljökonsekvensbeskrivning. Båda dessa verktyg borde kunna användas på ett analyserande sätt för att värdera och bedöma eventuella åtgärders inverkan på sociala och ekologiska värden.

Datum:	2019-05-27
Författare:	Lina Irwe och Denise Forsell
Examinator:	Ulf Ernsson
Handledare:	Linn Gustavsson
Program:	Lantmäteringenjörsprogrammet
Huvudområde:	Samhällsbyggnadsteknik
Kurspoäng:	15 högskolepoäng
Utgivare:	Högskolan Väst, Institutionen för ingenjörsvetenskap, 461 86 Trollhättan Tel: 0520-22 30 00, E-post: registrator@hv.se , Web: www.hv.se

"Or else, everything will go to hell" **- a study about social sustainability in spatial planning**

Summary

This bachelor thesis is about social sustainability, more specifically it is about how four different municipal areas handles issues about social sustainability in their spatial planning. The aim of this thesis is to investigate the priority of this topic and which methods that are used to deal with this subject. The purpose is also to investigate the possible connection between social sustainability and mixed use-city. The analysis has been made by studying comprehensive plans, detailed development plans and other documents connected to the plans. The content of these document has then been analyzed in relation to theories about social sustainability and mixed use-city. Municipal officials have been interviewed to get at more nuanced view on how social sustainability is incorporated into the process of planning.

The result shows that the four comprehensive plans in a similar way talk about the aims of planning for social sustainability. In the detailed development plans the difference however is significant, varying to what extent and in what way social sustainability is described the planning specification. Bigger plans tend to include the subject in a more extensive way, whilst smaller many plans don't incorporate social sustainability at all. During the interviews many of the officials said that planning for social sustainability is difficult matter and called for more concrete methods, and for the municipality to use the methods available, to affect the spatial planning. The methods used were; land allocation, civil dialogue and social impact assessment. One official mentioned that he/she personally used the Gothenburg-matrix and another had regular meetings with local brokers. All officials talked about mixed use in connection to social sustainability.

The conclusion that the result of this analysis finally led to is about the social impact assessment as a suitable method for planning for social sustainability, but also about the potential need for a legislation. Perhaps that could be the way to include social sustainability into the process of planning.

Date:	2019-27-05
Author(s):	Lina Irwe och Denise Forsell
Examiner:	Ulf Ernsson
Advisor(s):	Linn Gustavsson
Programme name:	Surveying Engineering, 180 HE credits
Main field of study:	Civil Engineering
Course credits:	15 HE credits
Publisher:	University West, Department of Engineering Science, S-461 86 Trollhättan, SWEDEN Phone: +46 520 22 30 00, E-mail: registrator@hv.se , Web: www.hv.se

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	1
1.2 Metod.....	2
2 Teoretisk grund	4
2.1 Den svårdefinierade sociala hållbarheten	4
2.2 Då och nu	6
2.3 Den diffusa blandstaden.....	7
2.4 Juridik och policys	9
2.5 Den fysiska planeringen	10
3 Undersökningens resultat	12
3.1 Översiktsplaner.....	12
3.2 Detaljplaner.....	14
3.3 Översikts- och detaljplaner – en jämförelse	16
3.4 Tankar från en tjänsteman.....	18
3.5 Analys av intervjuer	22
3.6 Sammanfattningsvis	24
4 Diskussion och slutsatser	26
4.1 Avslutande ord.....	29
5 Förslag till vidare forskning	30
6 Referenser	31

1 Inledning

"En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov".¹

Idag är målsättningen om en hållbar utveckling på allas läppar och återfinns i allt från grundskolans läroplaner till byggbranschens planer om framtidens innovativa byggmaterial. Uttrycket används dels som en vision om ett framtida samhälle som präglas av smarta lösningar på idag problematiska motsättningar, dels som ett konstant pågående arbete mot en än mer hållbar resursanvändning. Ambitionerna har inte sällan manifesterats genom internationella överenskommelser, nationella och regionala mål samt kommunala riktlinjer som alla ska vägleda aktörer mot en hållbar framtid.

Hållbarhetsbegreppet är tredelat och inbegriper såväl ekologiska och ekonomiska som sociala aspekter. Inledande citat är hämtat ut rapporten "Our common future" upprättad av FN:s Världskommission för miljö och utveckling år 1987, i vilken begreppet i generell mening har sitt ursprung. Inom diskursen kring den bebyggda miljöns framtida utveckling har den sociala hållbarhetsaspekten på senare tid kommit att få en central roll. Detta i en tid av ökande befolkning, urbanisering och landsbygdens polarisering gentemot stadens bebyggelseutveckling. I en tid då rapporter om ökad segregation, utanförskap och sviktande folkhälsa duggar tätt efterlyses nu strategier och ambitioner för att sätta de sociala effekterna av stadsbyggnad och bebyggelseutveckling i främsta rummet. Socionomen och samhällsdebattören Lena Palm skriver i en debattartikel i GP från 2016 att "*Göteborg måste byggas socialt hållbart på riktigt*" och kritiserar de planerade bostadsprojekten i Göteborg för att, tvärt emot stadens uttalade ambition om att bevaka de sociala hållbarhetsaspekterna, byggas homogent och utan att beakta barn och äldres intressen. Vidare efterlyser hon tvärvetenskaplig kompetens inom samhällsbyggnadsapparaten som ett sätt att bejaka sociala och kulturella förutsättningar.²

Bebyggelseutvecklingens och stadsutvecklingens strävanden är dock många. Minskat bilberoende, grönnare städer, förtätning och levande stadskärnor är några av de trendord som fyller debattartiklar på ledarsidorna och som även frekvent yttras i kommunernas översiktsplaner. Ett annat ofta använt uttryck vars popularitet på senare tid nått oanade höjder är begreppet blandstad. Innebörden av begreppet är skiftande men dess status som kommuners ultimata målsättning verkar ha kommit för att stanna.

1.1 Syfte och frågeställning

Vi ämnar i denna uppsats undersöka social hållbarhet som kommunal planeringsaspekt och ämnet i relation till blandstaden som planeringsideal. Genom att studera fyra kommuners

¹ Per Elvingson. Nationalencyklopedin, *hållbar utveckling*.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hållbar-utveckling> [hämtad: 2019-05-22]

² Lena Palm. *Göteborg måste byggas socialt hållbart på riktigt*. GP. 2016-11-11.

<https://www.gp.se/debatt/g%C3%B6teborg-m%C3%A5ste-byggas-socialt-h%C3%A5llbart-p%C3%A5-riktigt-1.3947223> [hämtad: 2019-05-28]

dokument kring den fysiska planeringen, och intervjua kommunala tjänstemän kring hur deras respektive kommuner hanterar och planerar för social hållbarhet i bebyggelseutvecklingen, ämnar vi synliggöra de metoder och målsättningar som driver den kommunala planläggningen. Syftet med föreliggande examensarbete är tudelat och inbegriper dels att synliggöra vilken prioritet och status som sociala hållbarhetsaspekter har inom den kommunala planläggningsprocessen, men syftet är också att undersöka blandstadens potentiella koppling till social hållbarhet.

För att uppnå detta syfte och utföra denna undersökning har två frågeställningar formulerats:

Hur hanterar kommunen social hållbarhet som planeringsaspekt i sin fysiska planering?

Hur kan kommunernas strategier kring social hållbarhet kopplas till en blandad bebyggelse som planeringsideal?

1.2 Metod

En litteraturstudie utfördes för att sammanfatta befintlig forskning kring begreppet social hållbarhet och blandstaden. Artiklar, uppsatser och litteratur på område har studerats för att skapa en bred och grundlig kunskap i ämnet. Ett urval gjordes sedan för att sälla fram de publikationer som varit mest relevanta för arbetet. De har även kvalitetsgranskats genom en intern granskning vilket inneburit att vad det är för typ av källa samt vem som har skrivit samt i vilket syfte granskas i enlighet med Judith Bells synsätt.³ Den studerade litteraturen har också fått agera som grundstomme för diskussionen.

Förutom litteratur har fyra kommuners översiktsplaner, deras fyra senaste lagakraftvunna detaljplaner för bostadsändamål samt de policydokument som planerna hänvisar till studerats för att möjliggöra en analys av hur de ger uttryck för ämnet i planeringen. Kommunerna (Trollhättan, Skövde, Lidköping och Skara) har valts ut för deras geografiska närhet till varandra, där samtliga kommuner är belägna i ett område dit vi som uppsatsförfattare har en personlig förankring. Urvalet har även skett utifrån översiktsplanernas spridda åldrar för att kunna utläsa en eventuell förändring över tid. För att se eventuella samband mellan kommunernas planbeskrivningar och strategier kring social hållbarhet och blandstaden har endast detaljplaner för bostadsändamål studerats.

För att kunna utläsa ett resultat har återkommande kännetecken för social hållbarhet och blandstad, som framkommit genom vår litteraturstudie, eftersökts i kommunernas dokument kring fysisk planering. Återkommande kännetecknen relaterade till dessa två begrepp har sedan möjliggjort en tolkning av dokumentens behandling av ämnet. För att lokalisera kännetecken på social hållbarhet har vi utgått från ord som; trygghet, jämlikhet, jämställdhet, närhet, barn, äldre kön, tillgänglighet, hälsa, delaktighet, variation och service. Vi har också

³ Judith Bell & Stephen Waters, *Introduktion till forskningsmetodik*, 5 uppl. Lund: Studentlitteratur. 2016. s. 148

eftersökt tecken på blandstad genom; blandad bebyggelse, blandade upplåtelseformer, blandad användning och varierande verksamheter.

Då tiden varit knapp har antalet intervjuade kommuner begränsats till fyra. För att ändå få en djupare insyn i kommuners möjliga hantering av sociala hållbarhetsfrågor och blandstad har en planerare på Göteborgsregionen med fokus på social hållbarhet intervjuats. Hon är insatt i planeringen i de tretton kommuner som är kopplade till Göteborgsregionen. Hennes arbete är alltså inte direkt kopplat till planeringen i de fyra kommuner som studerats i denna undersökning, men hennes gedigna erfarenheter i ämnet och av att planera för social hållbarhet inom flera olika kommuner, anses ändå givande för vår frågeställning.

Materialet har studerats hermeneutisk vilket enligt Robert K. Yin innebär att materialet tolkas för att ge en större förståelse för ämnet.⁴ En hermeneutisk studie innebär också att få förståelse för människans beteende och genom att tolka svaren de intervjuade personerna gett har förståelse för ämnets problematik lyfts och samband mellan social hållbarhet och blandstaden erhållits. Generaliserade slutsatser har sedan dragits utifrån tolkningarna. Detta induktiva sätt att skapa sig hypoteser ur det man studerar gör enligt Sharan B Merriam att förståelse uppstår för ämnet och nya upptäckter görs. Hon menar vidare att hur något är beskaffat och hur en människa upplever sin omvärld endast kan förstås genom kvalitativa studier.⁵

I denna studie har fem tjänstemän intervjuats för att istället för mängd koncentrera sig på att nå djupare i ämnet. Personerna valdes ut med utgångspunkt att de i sin arbetsroll är väl bekanta med fysisk planering och därmed besitter god kunskap i ämnet. En förfrågan skickades till kommunerna angående möjligheten för någon på samhällsbyggnadsförvaltningen att låta sig intervjuas angående kommunens fysiska planering. Intervjuerna utfördes på ett semi-strukturerat sätt. Utgångspunkt var frågor kring hur social hållbarhet förs in i planeringen samt problematiken med ämnet och utifrån dessa frågor fördes samtalet sedan fritt och följdfrågor ställdes utifrån den riktning som samtalet tog. De frågor som ställdes var:

Hur definierar du social hållbarhet? Har definierar ni som kommun social hållbarhet? Har ni som kommun något ideal eller vision som ni strävar efter i er samhällsplanering? Är blandad bebyggelse ett ideal ni strävar efter? Har ni någon metod för att arbeta med social hållbarhet i den fysiska planeringen?

Intervjuerna spelades in för att kunna säkerhetsställa att allt som sagts funnits tillgängligt för analys.

Kritiken mot den kvalitativa metoden består i att det inte går att generalisera på en större population. Det resultat som förs fram är gällande just för de undersökta kommunerna, däremot kan man genom kvalitativa studier se en viss tendens.⁶

⁴ Robert K Yin. *Kvalitativ forskning från start till mål*, 1. uppl. Lund: Studentlitteratur. 2011. s. 296

⁵ Sharan B Merriam. *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur. 1994. s. 27

⁶ Allan, Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber. 2018. s. 269

2 Teoretisk grund

Resultatet i denna uppsats utgörs bland annat av intervjuade kommuntjänstemäns syn på arbetet med frågor kring social hållbarhet i kommunens fysiska planering. I föreliggande avsnitt redogörs för begreppet social hållbarhet, dess delvis skiftande innebörd samt problematisering av begreppets betydelse. Även det svårdefinierade begreppet blandstad och lagstiftning presenteras inför vidare analys.

2.1 Den svårdefinierade sociala hållbarheten

Trots det sociala hållbarhetsbegreppets nyvunna popularitet och framtonade roll i flera projekt ses begreppet ofta som kontroversiellt i samhällsbyggnadsprocessen. Begreppet kan dels användas och förstås i en generell, ämnesöverskridande mening, samtidigt som begreppet kan få en mer specifik och avgränsad betydelse inom respektive ämnesfält. Stephen McKenzie definierar i sin rapport *Social sustainability: towards some definitions* social hållbarhet som: "ett livsförbättrande tillstånd inom samhällen och en process inom samhällen som kan uppnå det tillståndet".⁷ Denna generella definition gör begreppet tillämpligt på vitt skilda ämnesområden. Problematiken kring begreppets innebörd och definition diskuteras av Lovisa Högberg i antologin *Social hållbarhet med fokus på bostadsrenovering*, i vilken begreppets luddighet och svårdefinierade innebörd konstateras utgöra ett hinder för att praktiskt kunna tillämpas. Inte sällan definieras social hållbarhet utifrån ett enskilt projekts givna premisser. Högberg menar att dessa anpassningar, som visserligen underlättar tolkningen av begreppet, gör en definition överflödigt då en definition formulerad utifrån ett specifikt projekts förutsättningar inte går att tillämpa utanför projektets ramar. Högberg menar därför att de definitioner som formuleras utifrån varje enskilt projekt snarare kan ses som kännetecken på social hållbarhet och att begreppet bör användas som en "container" för andra tydligare begrepp.⁸

Internationellt forsknings- och kunskapscentrum för hållbar utveckling, Mistra Urban Futures, skriver i rapporten *Social hållbarhet ur ett samhällsplaneringsperspektiv*, att forskning inom ämnet ofta tar avstamp i en generell definition eller i att beskriva social hållbarhet utifrån de beståndsdelar och värden som social hållbarhet kan innebära. De anser också att avsaknaden av definition vittnar om att vi lever i en mångfasetterad och ständigt utvecklande värld och att social hållbarhet snarare kan ses som en riktning än en mätbar variabel.⁹ Detta synsätt

⁷ Stephen McKenzie. *Social sustainability: towards some definitions*. 2004. s. 12

http://naturalcapital.us/images/Social%20Sustainability%20-%20Towards%20Some%20Definitions_20100120_024059.pdf [hämtad: 2019-04-27]

⁸ Lovisa Högberg. *Social hållbarhet med fokus på bostadsrenovering – en antologi*. Hans Lind & Kristina Mjörnell (red.) s. 21

http://www.renoveringscentrum.lth.se/fileadmin/renoveringscentrum/SIRen/Publikationer/Social_haallbarhet_vid_bostadsrenovering_-_en_antologi..pdf [hämtad: 2019-05-02]

⁹ Lisa Ström, Stefan Molnar och Sanna Isemo. *Social hållbarhet ur ett samhällsplaneringsperspektiv – en kunskapsöversikt*. Rapport 2017:4. Mistra urban futures. s. 15

föreslås också av Sören Ohlsson, professor i socialt arbete, som skriver i artikeln *Social hållbarhet i planeringsperspektiv* att det finns fördelar med att se social hållbarhet som en kompass som anger en önskvärd riktning, snarare än att begreppet ges en konkret definition eller används som mätbar variabel. Han menar också att en sådan syn på begreppet gör det anpassningsbart efter platsspecifika förutsättningar och samhällets utveckling.¹⁰

Boverket pekar i sin kunskapsöversikt *Social hållbar stadsplanering* på fem återkommande teman i diskussionen kring social hållbarhet i stadsutvecklingen; **"helhetssyn"** - med vilket man menar att fysisk planering ska ses i relation till exempelvis sociala insatser och övrig stadsplanering, **"variation"** - för att eftersträva olika typer av bostäder och verksamheter samt skiftande utformning av områden, **"samband"** - för att motverka barriärer, **"identitet"** - för att de invånare som bor i området stolt ska identifiera sig med platsen, **"inflytande och samverkan"** - så att förändringar utgår från de som lever och verkar i området samt att de får vara delaktiga i förändringen.¹¹ McKenzie, vars generella definition tidigare presenterats, ger även han en för situationen anpassad definition. Uppdelningen McKenzie gör är; **"tillgång till utbildning, bostad och hälsa"**, **"en blandad stad med möten mellan olika kulturer"** och **"medborgardialog"**. McKenzie menar på att en uppdelning av vad social hållbarhet står för är nödvändig för att fysiskt kunna förankra social hållbarhet på lokal nivå.¹² Kevin Murphy har i artikel *The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis* studerat flera internationella dokument och sammanställt fyra punkter som han tycker står för social hållbarhet; **"jämlighet/rättvisa"**, **"medvetenhet om hållbarhet"**, **"deltagande/demokrati"** och **"social sammanhållning"**.¹³ Detta urval av hur social hållbarhet kan definieras utifrån kännetecknen visar på begreppets bredd och användningsområde samt behovet av att kunna anpassa det efter situation.

Göteborgs stad visar i sin kunskapsmatris, deras framtagna verktyg som ska kunna användas i planering för social hållbarhet, på ämnets komplexitet genom att dels dela upp i teman så som; **"sammanhållen stad"** - med vilket de menar att barriärer mellan stadens delar ska undvikas, **"samspel"** - för att möten mellan människor med olika bakgrund ska kunna ske, **"vardagsliv"** - för att planeringen ska utgå från vardagliga aktiviteter och behov, **"identitet"** - för att områdets lätt ska kännas igen och skapa en helhet. Förutom att dela in i dessa teman

<https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/Rapport-2017-4-171102.pdf> [hämtad: 2019-05-24]

¹⁰ Sören Olsson. *Social hållbarhet i ett planeringsperspektiv*. 2012. s. 3

<https://studylivs.com/doc/996596/social-h%C3%A5llbarhet-i-ett-planeringsperspektiv> [hämtad: 2019-05-24]

¹¹ *Socialt hållbar stadsutveckling*. 2010. publikation Boverket. s. 9f.

<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/publikationer/dokument/2010/socialt-hallbar-stadsutveckling.pdf> [hämtad: 2019-05-24]

¹² McKenzie. 2004. s. 16

¹³ Kevin Murphy. 2012. *The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis*. Sustainability: Science, Practice, & Policy, 8(1), s. 15–29

görs även en rumslig uppdelning från bostadsnivå upp till staden som helhet samt även ur olika individers perspektiv så som barn eller genus.¹⁴ Rumslig uppdelning stöds även av Kristina Nilsson som i sin licensavhandling *Planering för hållbar utveckling - dilemman för kommunala översiktsplanerare* tar upp att social hållbarhet kan delas in i olika dimensioner utifrån grundläggande behov och utifrån social välfärd samt användas på olika rumsliga nivåer från internationell nivå ner till kvartersnivå och vid olika tidsperspektiv.¹⁵

Boverket tar upp att social hållbarhet även kan behandlas utifrån olika tidsperspektiv, att det finns aspekter som man vill utveckla för att öka den sociala hållbarheten men också värden som gynnar social hållbarhet och därmed bör bevaras. Utveckling kan bestå i bättre folkhälsa och ökad jämlikhet, medan det kan vara aktuellt att bevara faktorer som skapar identitet åt staden. Det tar även upp att stadsplanering för social hållbarhet kan hanteras för staden i stort eller i riktade insatser mot specifika områden.¹⁶ Eva Gustavsson och Ingemar Erlander talar i *Social hållbarhet inte bara "sustainable"? Från mångtydig vision till analytiskt redskap vid uppföljning av stadsbyggnadsprojekt* om olika nyanser av social hållbarhet och att ämnet måste behandlas utifrån perspektiv så som för vem, när och var samt vilket sammanhang som avses. Vidare tar de upp att det inte finns någon "socialdioxid" med vilket de menar att det inte är möjligt att mäta ett tillstånd eller förändring av social hållbarhet. Istället går författarna precis som så många andra in på att det finns flertalet begrepp, teman och formuleringar som ger uttryck för vad social hållbarhet står för. De påpekar också att det ligger en svårighet i att använda begreppet som ett paraplybegrepp, eftersom man förr eller senare måste dela upp begreppet och fokusera på det som är relevant och viktigt i aktuellt projekt.¹⁷

Då den här uppsatsen hanterar hur kommunerna ser på och planerar beträffande social hållbarhet blir ämnet även här så som för många forskare uppdelat i olika kännetecken samt teman. Då syftet är att undersöka hur tjänstemännen hanterar mål och strategier kring social hållbarhet är inte en anslutning till någon specifik definition nödvändig. Vi vill istället lyfta fram hur kommunerna och tjänstemännen definierar och använder begreppet.

2.2 Då och nu

Svensk stadsplanering har alltid påverkats av rådande politiska vindar med samhällets behov och rådande ideal som ledstjärna. De problem som urbaniseringen skapade under slutet av 1800-talet, med ohälsosamma levnadsförhållanden och trångboddhet, skulle lösas med

¹⁴ Kunskapsmatrisen. Göteborgs Stad.

<http://kunskapsmatrisen.socialutveckling.goteborg.se/> [hämtad: 2019-05-24]

¹⁵ Kristina Nilsson. *Planering för hållbar utveckling: dilemman för kommunala översiktsplanerare*. Lic.-avh. Blekinge tekniska högskola. 2001 s. 61ff.

¹⁶ *Socialt hållbar stadsutveckling*. 2010. s.9ff.

¹⁷ Eva Gustavsson & Ingemar Elander. *Social hållbarhet inte bara "sustainable"? Från mångtydig vision till analytiskt redskap vid uppföljning av stadsbyggnadsprojekt*. 2013 s. 10 <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:697644/FULLTEXT01.pdf> [hämtad: 2019-05-24]

planering. Därmed ledde industrialiseringens oplanerade byggnation fram till att den första stadsbyggnadslagen kom med framkomliga rutnätsstäder som mål.¹⁸ Under 1930-talet skulle staden bli mer funktionell. Modernismen ersatte den mer klassiska stadsplaneringen och ett helt nytt samhälle växte fram, där den sammanhållande enheten som staden då var blir funktionsuppdelad med trafikleder som binder samman de olika enheterna.¹⁹ Forskningen fick bli grund för planeringen och stadens olika funktioner blev styrande. Många av modernismens storskaliga byggprojekt upplevs idag som otrygga och segregrande, märkta med stämpeln sämre boendemiljö. Från att staden planerades utifrån rationalitet och trafikflöden menar Fredrik Rosenhall i *Stadsplanering, retroduktion och behovet av sociala konsekvensbeskrivningar* att dagens planering handlar om att skapa attraktionskraft, hållbarhet, integration och plats för sociala möten. Det ska vara en livfull och harmonisk stad där människans välmående är i centrum.²⁰ Denna tanke delar även Moa Thunström som i hennes avhandling *På spaning efter den goda staden* menar att vi idag ser den äldre typen av stadsplanering som ideal medan modernismen står för det vi ser som förkastad och dålig planering.²¹ Istället för en funktionsuppdelad stad strävar vi nu efter en förtätad och blandad stad.

2.3 Den diffusa blandstaden

Lika svårdefinierat och svårhanterligt som begreppet social hållbarhet är, lika svårt är det att redogöra för vad som ryms inom begreppet blandstad eller blandad bebyggelse. Då uppsatsens syfte bland annat inbegriper att undersöka blandstadens eventuella status som planeringsideal och koppling till social hållbarhet behöver dess innebörd redogöras för.

Även om blandstad är ett vida använt begrepp, som återfinns i allt från kommunala policydokument till teoretiska diskurser kring fenomenets innebörd, så saknar begreppet vedertagen definition. Begreppets ursprung kan spåras till journalisten och författaren Jane Jacobs som i flertalet artiklar och böcker pratade om "mixed use" inom stadsplanering som ett sätt att skapa ett rikt offentligt liv och mångfald.²² Begreppets översättning får i denna uppsats motsvaras av svenskans blandstad.

Inom projektet Hållbar bebyggelseutveckling – teori, politik och praktik, vilket utgör ett samarbete mellan Boverket, Miljödepartementet och Formas (statligt råd för hållbar utveckling), studerades olika frågeställningar kopplade till blandstaden som strategi inom fysisk planering. I deras rapport *Blandstaden – ett planeringskoncept för hållbar bebyggelseutveckling?*

¹⁸ Cecilia Björk, Inger Strömsten & Laila Reppen. *Så byggdes staden*. Stockholm: Svensk Byggtjänst. 2000 s. 123

¹⁹ Olle Svedberg. *Planernas århundrade: Europas arkitektur 1900-talet*. Stockholm: Arkitekturförlaget. 1996 s. 64

²⁰ Fredrik Rosenhall. *Stadsplanering, retroduktion och behovet av sociala konsekvensbeskrivningar*. s.187.

https://inobi.se/wp-content/uploads/2011/12/Stadsplanering_retroduktion_och_behovet_av_sociala_konsekvensbeskrivningar.pdf [hämtad: 2019-05-24]

²¹ Moa Tunström. *På spaning efter den goda staden*. Diss. Örebro universitet. 2009 s. 78.

²² Jane Jacobs. *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos. 2005 s. 215ff

konstateras att begreppet blandstad inte utan problem låter sig definieras. Man pekar dock på ett antal faktorer som man anser signifikanta för blandstaden. Bland annat menar de att blandstaden innebär närhet mellan människor och verksamheter, en aktiv och befolkad stad som genererar ökad trygghet och varierande boendemiljö som möjliggör för minskat resande. Rapportens diskussion av blandstaden bygger till stor del på ett seminarium som hölls i projektets regi, där forskare och planerare som deltog kom fram till att: "Blandstaden är den nya stadsbyggnadsvisionen."²³

Blandstaden som teoretiskt och som praktiskt begrepp inom stadsplaneringsdiskursen behandlas även av Jill Grant i artikeln *Mixed use in theory and practice* i Journal of American planning association²⁴. Grant undersöker i sin artikel blandstaden i relation till den fysiska planeringen i nio kanadensiska städer och försöker inledningsvis redogöra för diskursen kring blandstaden. Artikeln belyser tre koncept som hon menar att förespråkare för blandstadsbyggande ofta för fram:

- **Intensifiera användandet av mark/stadens rum (increasing the intensity of land uses).** Man menar här att inom en viss markanvändning, ofta bostadsändamål, öka valmöjligheterna vad gäller vilka typer av boende som finns tillgängligt inom ett visst område.
- **En mer mångfaldig och varierad markanvändning (increasing the diversity of uses).** Genom att uppmuntra till en blandad bebyggelse där bostäder och verksamheter är belägna inom samma område förväntas positiva synergieffekter kunna uppnås genom att området befolkas under fler av dygnets timmar och för flera olika aktiviteter.
- **Sammanföra verksamheter (integrating segregated uses)** Genom att sammanfoga åtskilda verksamheter, som idag åtskiljs av barriärer, ska tillgänglighet skapa närhet mellan exempelvis arbete och bostäder.

Grant menar också att blandstaden kan ses som en strategi för att arbeta mot en hållbar utveckling likväl som en idé om hur staden kan byggas och utformas. Vidare redogör Grant för en indelning i två läger för hur planerare avser att blandstaden kan byggas. Vissa förespråkar att blandstaden ska planeras för inom ett visst område/"community" som innehåller kompatibla verksamheter och bostäder inom gångavstånd eller som kan kopplas samman genom goda kollektiva transportmöjligheter. Andra förespråkar blandstadsbyggande genom att inkorporera flera användningsområden inom en eller flera byggnader.

²³ Gunilla Bellander, *Blandstaden - ett planeringskoncept för en hållbar bebyggelseutveckling*. Boverket, 2005. s. 5. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2005/blandstaden/> [hämtad: 2019-05-24]

²⁴ Jill Grant. *Mixed use in theory and practice*. Journal of the American Planning Association. 2002, vol, 68:1 s. 71ff.

Boverket skriver att den rumsliga uppdelningen mellan olika funktioner i staden är ett hinder för att åstadkomma en socialt hållbar stad.²⁵ SKL (Sveriges kommuner och landsting) menar att faktor som rumslig uppdelning och barriärer leder till segregation. Vidare menar de att uppdelningen av människor med olika etniska bakgrunder och från olika sociala sammanhang skapar oförståelse och otrygghet i samhället.²⁶ För att komma runt problemet med den funktionsuppdelade staden ses blandstaden som den ideala staden. Blandstaden med olika boendeformer, goda kommunikationsmöjligheter och där bilen ej behövs för att kunna leva ett väl fungerande liv.²⁷

2.4 Juridik och policys

Social hållbarhet lyfts fram i flera svenska lagar, riktlinjer och i målsättningar. Sveriges regering tar i proposition 1997/98:145 upp att det övergripande målet är att till kommande generation ska miljöproblemen vara lösta, att; *"Arbetet med att utveckla metoder för en samhällsplanering inriktad på hållbar utveckling av våra städer och bebyggelsemiljöer bör intensifieras."* Propositionen anger också de riktlinjer som svenska myndigheter och kommuner ska förhålla sig till.²⁸

Lagar

Som den mest grundläggande lagen kan nämnas regeringsformen, där det i första kapitlet andra paragrafen sägs att *"det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer"*.²⁹ Även andra lagar behandlar social hållbarhet och av vikt att nämna är plan- och bygglagen. I portalparagrafen lyfts hållbar livsmiljö och social hållbarhet fram; *"Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer"*.³⁰ I plan- och bygglagens andra kapitel där lagarna för allmänna och enskilda intressen återfinns tas social hållbarhet upp genom att det i tredje paragrafen står att planläggning ska främja *"en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper"*.³¹ Även i plan- och bygglagens tredje kapitel som tar upp bestämmelser för översiktsplaner sägs i femte paragrafen att det i översiktsplanen ska framgå hur kommunen i planeringen avser ta hänsyn till hållbar utveckling inom kommunen.³² Plan- och bygglagen tar också upp att samråd ska hållas vid planprocessen vilket kan ses som en del av den sociala hållbarheten.

²⁵ *Socialt hållbar stadsutveckling*, 2010, s. 9

²⁶ *Gör jämlikt – gör skillnad! Samling för social hållbarhet minskar skillnader i hälsa*, 2013.
<https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/5302.pdf?issusl=ignore> [hämtad: 2019-05-24]

²⁷ Bellander, 2005, s. 6

²⁸ SOU 1997/98:145 *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige*.

²⁹ SFS 2011:109 *Regeringsform*

³⁰ SFS 2010:900 *Plan- och bygglag*

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

I miljöbalken är frågan om social hållbarhet central och lagen inleds med ”Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö”.³³ Lagen innefattar också precis som plan- och bygglagen vikten av samråd.

Riktlinjer

Agenda 21 som antogs i Rio de Janeiro 1992 ger långsiktiga mål för att utrota fattigdom och motverka miljöförstöring.³⁴ Handlingsprogrammet fick stor internationell spridning och många kommuner arbetade aktivt med ämnet under 1990-talet.³⁵ 2015 antogs Agenda 2030 innehållande 17 mål för hållbar utveckling varav flera är riktade mot social hållbarhet så som ingen fattigdom eller hunger, minskad ojämlikhet och ökad hälsa, välbefinnande samt jämställdhet. Agendan är en överenskommelse som bygger på att inkludera hela samhället för att nå upp till målen.³⁶

EU:s strategi för hållbar utveckling antogs 2006 dess vision är ekonomisk tillväxt, social sammanhållning och miljöskydd. Hållbara samhällen ska skapas som hushåller med naturresurser och bidrar till välfärd och social gemenskap. Strategin innehåller många mål och åtgärder för att nå upp till hållbar utveckling.³⁷

Sverige har även 16 miljömål där målet god bebyggd miljö kan kopplas samman med social hållbarhet. Målet har preciserats i 10 punkter som kommuner ska kunna använda för att skapa en god bebyggd miljö.³⁸

2005 antog Västra Götalandsregionen *Vision Västra Götaland – det goda livet* som grund för fortsatt utvecklingsarbete. Dokumentet är ett visionsdokument som är framtaget för att inspirera regionens kommuner till att ta fram strategier och mål och för att genomföra arbetet. I dokumentet lyfter man fram god hälsa, utbildning och arbete, trygghet, gemenskap och delaktighet i samhället som ledord i arbetet mot ett mer hållbart samhälle.³⁹

2.5 Den fysiska planeringen

Plan- och bygglagen styr kommunens fysiska planering och reglerar hur kommunen utformar översiktsplaner och detaljplaner i sitt arbete med att planera för mark- och vattenområden. Översiktsplanen är ett ej juridiskt bindande dokument som ska inkludera hela kommunen och översiktligt visa vilka områden som å ena sidan bör bevaras eller å andra sidan är lämpliga att utveckla. I översiktsplanen som ska hållas aktuell och vara vägledande ska kommunen

³³ SFS 1998:808 *Miljöbalk*

³⁴ Prop. 1997/98:154 *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige*

³⁵ *FN-fakta hållbar utveckling*. Fn.se. <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-12-H%C3%A5llbar-utveckling.pdf> [hämtad: 2019-05-07]

³⁶ <https://www.globalamalen.se> [hämtad: 2019-05-27]

³⁷ Faktapromemoria 2005/06: FPM52 *EU:s strategi för hållbar utveckling*

³⁸ <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/god-bebyggd-miljo/> [hämtad: 2019-05-28]

³⁹ *Vision Västra Götaland – det goda livet*. Västra Götalandsregionen. 2005. <http://media1.vgregion.se/Informationsavdelningen/infomaterial/visionwebbversion.pdf> [hämtad: 2019-05-28]

dessutom bedöma konsekvenser som olika alternativ kan medföra. I en detaljplan regleras var byggnader får placeras och hur de får utformas. Detaljplanen är ett juridiskt bindande dokument som garanterar byggrätt. Den gäller tills den antingen upphävs eller ersätts med en ny. I framtagandet av en detaljplan ska olika intressen vägas mot varandra i en öppen och demokratisk process.

3 Undersökningens resultat

I följande kapitel uppdelat i rubrikerna översiktsplaner, detaljplaner och intervjuer redogörs för hur social hållbarhet och en blandad bebyggelse behandlas av de för den här studien aktuella kommuner. I det undersökta materialet och i genomförda intervjuer har begreppen blandstad och blandad bebyggelse haft samma innebörd, i följande resultatavsnitt används därför begreppen synonymt.

I intervjuavsnittet återfinns också Lisa Ström som jobbar övergripande med strategisk planering för Göteborgsregionen och som genom sin kunskap gett oss inblick i flertalet kommuners planering.

3.1 Översiktsplaner

Enligt plan- och bygglagen ska alla kommuner ha en aktuell översiktsplan som, för hela kommunens yta, visar vad kommunen vill i fråga om utveckling och markanvändning. Detta strategiska dokumentet är ett viktigt politiskt styrmedel och ledande för vidare planering. Här nedan följer en presentation av kommunernas översiktsplaner.

Skara

I Skaras översiktsplan från 2005 återfinns *"vision 2010"* som agerar underlag till planen. Visionen och planen tar ej konkret upp social hållbarhet men innehållet kan kopplas till ämnet på ett fåtal ställen. De vill uppnå folkhälsa genom goda boendemiljöer och erbjuda boende av olika struktur och upplåtelseformer. De har som målsättning att segregation ska motverkas och grönområden i närheten till människors bostäder samt tätortsnära strövområden ska prioriteras och vidare utvecklas då de är av stor vikt för folkhälsan.⁴⁰

Skövde

Skövdes översiktsplan från 2012 vill att större hänsyn ska tas till människans olika behov vid planering, *"folkhälsa, jämställdhet och människans sociala förutsättningar ska beaktas"*. Blandade upplåtelseformer för bostäder är enligt översiktsplanen att föredra och det är viktigt att skapa attraktiva och trygga områden. Staden ska vara blandad både ur ett *"mångfaldsperspektiv"* och ur ett *"befolkningsstruktursperspektiv"*. Kultur, natur och motion höjer livskvalitén och ska vara lättillgängligt, även barns behov av lek och möten ska vägas in i planeringen. De talar vidare för att de utifrån hållbarhetsperspektivet vill skapa ett robust samhälle genom god livsmiljö med vilket de menar; *"trygghet på allmänna platser genom god utformning och bra belysning, samt god tillgänglighet"*. Under rubrikerna; *"folkhälsomål"*, *"barnperspektiv"*, *"jämställdhets- och mångfaldsperspektiv"* beskrivs hur ämnena är av vikt för kommunen samt att de ska beaktas i all planering.

⁴⁰ Översiktsplan Skara

<http://www.skara.se/download/18.684c452914957d4093a210a5/1414592290602/1-2-3-4+Introduktion+med+M%C3%A5l+&+strategier.pdf> [hämtad:19-05-20]

Enligt översiktsplanen ska: "strävan i all planering [...] vara att få de olika pusselbitarna på rätt plats, så att en sammanhållen helhet skapas" och de vill att kvalitéer så som grönområden, variation av verksamheter och aktivitetsmöjligheter med mera lyfts in i planeringen. Vid förtätning ska nybyggnationen komplettera redan befintligt utbud och vid nyplanering ska ett bredd utbud av olika bostadstyper eftersträvas.⁴¹ I planbeskrivningen redogör man för de strategier och visioner som kommunen ska arbeta utefter och hänvisar till den regionala utvecklingsvisionen "Det goda livet" som Västra Götalandsregionen antog 2005. De hänvisar även till en fördjupad översiktsplan för centrala Skövde där de skriver om att skapa en levande och fungerande blandstad med närhet, trygghet, mötesplatser och stor variation.⁴²

Trollhättan

Trollhättan har gett sin översiktsplan *Ett Trollhättan för alla* från år 2014 syftet "Att skapa ett Trollhättan som är tillgängligt, tryggt och öppet med en grönblå struktur som samspelar med en förtätning och förnyelse av befintliga områden" Översiktsplanen talar om en öppen och välkomnande stad som är trygg, tillgänglig och har naturliga mötesplatser. De lyfter att deras största problem utifrån social hållbarhet är segregation, mer specifikt boendesegregation. Översiktsplanen slår fast att de strävar efter en blandad stad, en stad som både till användningsområden och till karaktär är varierande så att människor med olika bakgrund, ålder, kön med mera trivs. Barn, äldre och människor med funktionsnedsättningar ska tas särskild hänsyn till vid fysisk planering.

För att skapa ett Trollhättan för alla lyder en av nio strategier "Bebyggelseutveckling för en blandad, attraktiv och sammankopplad stad". De vill att staden ska byggas tätare och att marken i staden ska nyttjas på ett effektivare sätt. För att åstadkomma den blandade staden vill de komplettera områden med funktioner som idag saknas och genom en förtätning av hela staden menar de att nya boendeformer och service kan utvecklas. De eftersträvar en blandning av bebyggelse både ifråga om ålder och upplåtelseform samt tar upp att grönområden är viktiga för människans välbefinnande. Översiktsplanen talar också om att utveckling av bebyggelsen och nyexploatering ska göras parallellt med att bevara äldre och kulturhistoriskt viktig byggnation.⁴³

Lidköping

Lidköping har visionen "en välkomnande och hållbar stad". Översiktsplanen från 2018 talar om en medveten avvägd täthet och boende i olika former för att skapa en socialt hållbar stad. Social hållbarhet handlar enligt kommunen om "delaktighet, hälsa, utvecklingsmöjligheter och god livskvalitet för alla." Översiktsplanen hänvisar också till ett program för social hållbarhet där de anger viljeriktningar och mål vilket inbegriper de fem övergripande målområdena "hälsa,

⁴¹ Översiktsplan Skövde <https://www.skovde.se/globalassets/naringslivetablering/dokument-op2025/op-lagakraft-2025/beskrivning-laga-kraft.pdf> [hämtad:19-05-20]

⁴²Fördjupad översiktsplan Centrala Skövde. <https://www.skovde.se/globalassets/byggabo/planavdelningen/oversiktsplan/fop---centrala-skovde/fop-skovde.pdf> [hämtad: 2019-05-27]

⁴³ Översiktsplan Trollhättan. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/hallbart-samhalle/op2013/op2013_plats-for-framtiden.pdf [hämtad:19-05-20]

utbildning, trygghet, delaktighet och inflytande samt jämlikhet". De föreslår också att det i Lidköping ska vara korta avstånd mellan arbetsplatser, service och grönområden och att det ska erbjudas varierande typer av bostäder i och utanför staden.

Översiktsplanen inbegriper ett stycke som särskilt behandlar social hållbarhet och sociala konsekvenser i vilken begreppet delas upp i fem perspektiv; *"jämlikhet, barn och unga, äldre, jämställdhet och tillgänglighet"*. De vill enligt översiktsplanen undanröja hinder för att alla ska kunna vara delaktiga i samhället samt belyser att framtida behov av skolor och förskolor ska beaktas vid planläggning. Sammanfattningsvis deklarerar dessa aspekter att kommunen ska vara en plats för alla. De tar även upp varierat boende och bra kommunikationsmöjligheter som sociala konsekvenser. Man poängterar också vikten av att bevara höga natur- frilufts- och kulturvärden samt allemansrättslig tillgång till strandområden.⁴⁴

3.2 Detaljplaner

Med en detaljplan, som är juridiskt bindande, kan kommunen reglera markanvändningen och hur bebyggelsen ska placeras i det aktuella planområdet. Medföljande till detaljplanen ska en planbeskrivning finnas som visar hur planen ska genomföras. Nedan presenteras de utvalda kommunernas fyra senaste lagakraftvunna planer för bostadsändamål där respektive planbeskrivningen har studerats.

Skara

I Skara kommuns fyra senast antagna detaljplaner, som rör bostadsbebyggelse, tas social hållbarhet inte konkret upp, däremot kan man finna spår av det i form av att den ena planens syfte är att bygga bort barriärer och skapa trygga mötesplatser. Man tar på inget sätt upp blandad bebyggelse i de studerade detaljplanerna.

För Skara studerade detaljplaner; utökning av Kv. Lövköjan,⁴⁵ Rådhuset 1,⁴⁶ Kv. Frigga⁴⁷ och Stationsområdet.⁴⁸

Skövde

I två av Skövdes studerade detaljplaner beskrivs sociala hållbarhetsaspekter i ett eget kapitel där man redogör för planens konsekvenser utifrån ett antal faktorer kopplade till ämnet. I en

⁴⁴ Översiktsplan Lidköping. <https://lidkoping.se/boende-och-miljo/planer-och-program-for-byggnation/oversiktsplan/gallande-oversiktsplan/> [hämtad:19-05-20]

⁴⁵ Detaljplan Utökning av Kv. Lövköjan.

<http://www.skara.se/download/18.57571f7715b19dd5a0af12c/1490951032393/B407.pdf> [hämtad:19-05-20]

⁴⁶ Detaljplan Rådhuset 1.

<http://www.skara.se/download/18.57571f7715b19dd5a0af12d/1490951032747/B408.pdf> [hämtad:19-05-20]

⁴⁷ Detaljplan Kv. Frigga.

<http://www.skara.se/download/18.1968f70a169a52043d32baf0/1554118564532/B409.pdf> [hämtad:19-05-20]

⁴⁸ Detaljplan Stationsområdet.

<http://www.skara.se/download/18.1968f70a169a52043d32baf1/1554118564704/B410.pdf> [hämtad:19-05-20]

plan utgår man ifrån Boverkets teman som tidigare i det här arbetet har presenterats och i den andra väljer man att presentera utifrån uppdelningen; ”identitet”, ”trygghet”, ”robusthet”, ”undvika segregation”, ”barnkonventionen” och ”inflytande”. Andra faktorer som kan kopplas till social hållbarhet återfinns även på andra ställen i planbeskrivningarna så som tillgänglighet, lek och rekreation, närhet till service och blandad bebyggelse. I en av de studerade detaljplanerna finns rubriken social hållbarhet, vari det enbart beskrivs att studentbostäder tillför liv i centrumet. Denna plan har också rubriker så som tillgänglighet, lek och rekreation samt närhet till service där ämnet vidare behandlas. Ytterligare en plan har liknande rubriker för att redogöra för sociala aspekter men saknar social hållbarhet som egen rubrik.

För Skövde studerade detaljplaner; är Mossagården,⁴⁹ Kv. Kurorten,⁵⁰ Soldaten,⁵¹ och Trädgårdsstaden etapp 3.⁵²

Trollhättan

De tre mindre planerna kv. Stjärntmesen, Skoftebyn 1:1 och Lodjuret tar inte upp social hållbarhet under egen rubrik, däremot återfinns rubriken **tillgänglighet** som kan knytas till ämnet. Det finns andra kännetecken och uttryck för social hållbarhet i planbeskrivningarna så som **god bebyggd miljö** och i en av planerna tas **närhet** till service och skola samt bra kollektivtrafik upp men då under rubriken ”*begränsad klimatpåverkan och frisk luft*”.

Planen för Innovatum, vilken är en större plan, tar upp att bevara och utveckla områdets **identitet** och att den möjliggör för nya **mötesplatser** samt skapar ett **tryggare** område. De vill att området ska vara levande dygnet runt och att verksamheter samt service ska finnas att tillgå i området. I planbestämmelserna återfinns flera olika användningsområden som möjliggör för denna **variation**. I och med planen har en social konsekvensanalys tagits fram som redovisar planens effekter på sociala hållbarhetsaspekter utifrån rubrikerna; ”samspel, sammanhang och ansvar för hela staden”, ”vardagsliv”, ”gröna miljöer”, ”identitet” samt ”dialog, normer och genus”.

⁴⁹ Detaljplan Mossagården. https://geodata.skovde.se/linkdokument/planbest/P2019_4.pdf
[hämtad:19-05-20]

⁵⁰ Detaljplan Kv. Kurorten. https://geodata.skovde.se/linkdokument/planbest/P2018_18.pdf
[hämtad:19-05-20]

⁵¹ Detaljplan Soldaten. https://geodata.skovde.se/linkdokument/planbest/P2018_16.pdf
[hämtad:19-05-20]

⁵² Detaljplan Trädgårdsstaden etapp 3. https://www.skovde.se/globalassets/_2019/bygga--bo/dokument/p2018_9_lk_2.pdf [hämtad:19-05-20]

För Trollhättan studerade detaljplaner; Kv. Stjærtmesen⁵³, Skoftebyn 1:1⁵⁴, Kv. Lodjuret⁵⁵, Innovatum norra.⁵⁶

Lidköping

Lidköpings detaljplaner använder rubrikerna ”barnkonventionen” och ”jämlighet” under vilka de i respektive plan i olika omfattning belyser planens påverkan på dessa aspekter. De tar i en plan upp att fler bostäder i centrum ökar möjligheten för fler att ta del av den service och delta i aktiviteter som finns där.

I detaljplanerna refereras till dokumentet ”Riktlinjer för hållbar samhällsplanering och hållbart byggande i Lidköpings kommun” vilket har till uppgift att konkretisera kommunens mål i arbetet med hållbar utveckling. För att främja arbetet med social hållbarhet utgår man från punkterna; utökad tillgänglighet till allmänna platser och byggnader, möjliggöra för delaktighet i samhället och att man vid förtätning ska utvärdera kommande behov av förskola och skola. I en annan plan sägs att planen följer riktlinjerna med ett undantag, närhet till lek och park. I den tredje nämns endast att riktlinjerna existerar och i den fjärde hänvisas till rubriken social hållbarhet där man gällande planen hänvisar till behovet av skolor. I en av planbeskrivningarna tas upp att social hållbarhet är lika viktigt som övriga två hållbarhetsaspekter.

Studerade detaljplaner: Hämplingen⁵⁷, Kv. Bele⁵⁸, Selen 4–6⁵⁹ och Erstorp 2:1.⁶⁰

3.3 Översikts- och detaljplaner – en jämförelse

Tre av fyra kommuner talar i sina respektive översiktsplaner om vad social hållbarhet innebär för just deras kommun. Lidköping definierar det som ”*delaktighet, hälsa, utvecklingsmöjligheter*

⁵³ Detaljplan Kv. Stjærtmesen. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/stjartmesen/d9_2018-a.planbeskrivning.pdf [hämtad:19-05-20]

⁵⁴ Detaljplan Skoftebyn. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/nysatra/ant-skoftebyn-1_1-planbeskrivning--180207.pdf [hämtad:19-05-20]

⁵⁵ Detaljplan Kv. Lodjuret. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/lodjuret/lodjuret-planbeskrivning_antagande.pdf [hämtad:19-05-20]

⁵⁶ Detaljplan Innovatum norra. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/innovatum-norra/d2_2018-1a.planbeskrivning-innovatum-norra-14f.pdf [hämtad:19-05-20]

⁵⁷ Detaljplan Hämplingen. <https://lidkoping.se/innehall/2013/01/PlanbeskrivningHimplingen.pdf> [hämtad:19-05-20]

⁵⁸ Detaljplan Kv. Bele. https://lidkoping.se/innehall/2017/06/349_Bele.pdf

⁵⁹ Detaljplan Selen 4-6
https://lidkoping.se/innehall/2017/06/Selen_46_plankartaochplanbeskrivning.pdf [hämtad:19-05-20]

⁶⁰ Detaljplan Erstorp 2:1.
<https://lidkoping.se/innehall/2017/06/Plankartaochplanbeskrivning.pdf> [hämtad: 2019-05-24]

och god livsqualität för alla". Skövde har på ett liknande sätt försökt ringa in vilka aspekter av social hållbarhet som är viktiga för deras stad genom att peka ut att hänsyn ska tas till *"folkbälsa, jämställdhet och människans sociala förutsättningar"* vid planering. Trollhättan väljer en annan väg då de mer generellt belyser vad social hållbarhet är genom att i översiktsplanens syfte säga att de vill skapa en tillgänglig, trygg och öppen stad för alla. Till skillnad mot de övrigas översiktsplaner behandlar Skara ämnet i form av kännetecken som kan kopplas till ämnet, insprängt under andra rubriker. Samtliga översiktsplaner avhandlar planens effekter på den sociala hållbarheten genom att generellt ta upp riktlinjer och faktorer som ska beaktas i vidare planarbete.

Samtliga kommuner deklarerar i sina översiktsplaner en strävan efter en blandad bebyggelse och blandade upplåtelseformer av bostäder. Trollhättan föreslår förtätning som en metod för att uppnå detta där man vill att varierade boendeformer och service ska finnas inom samma område. På ett liknande sätt skriver Lidköping och Skara att de eftersträvar korta avstånd mellan arbetsplatser, service och grönområden samtidigt som Skövde säger att staden ska vara blandad till sitt innehåll och till befolkningsstruktur. Blandade typer av bostäder med varierande storlek och upplåtelseformer och närhet mellan bostäder, verksamheter och grönområden tycks därför, i enlighet med Grants formulerade koncept kring blandstadens egenskaper, kunna spåras i samtliga översiktsplaner.⁶¹

I 13 av de 16 undersökta detaljplanerna återfinns av olika grad kännetecken av social hållbarhet. De mest frekventa av dessa kännetecken är tillgänglighet och trygghet. Att kommunerna bryter ner ämnet i mindre mer greppbara delar visar i likhet med Lovisa Högbergs uppfattning att ämnet behöver brytas ned för att praktiskt kunna tillämpas. Det talar också för Sören Ohlssons tankesätt om att faktorerna mer anger en önskvärd riktning än tillstånd genom en strävan mot en tillgängligare och tryggare stad.

Ur studien kan också utläsas att det är i de större detaljplanerna som ämnet i störst utsträckning behandlas, både i relation till hur stor plats och hur utförligt ämnet behandlas. Här upptar social hållbarhet ett eget kapitel och det redogörs för under för platsen specifika kännetecken. Detta görs utefter Boverkets tidigare nämnda teman eller utefter för planen valda kännetecken. I de mindre planerna tenderar sociala hållbarhet att få mindre om än inget utrymme. Att planen är liten borde dock inte påverka att ämnet ej berörs då det enligt Kristina Nilsson går att dela in social hållbarhet i olika rumsliga nivåer där även sociala konsekvenser kan belysas ner till bostadsenhet.⁶² I samtliga 13 detaljplaner som behandlar ämnet görs mer eller mindre platsspecifika redogörelser för planens effekter vilket McKenzie påtalar är viktigt för en lokal förankring.⁶³ Detta i motsats till de mer generella översiktsplanerna som i grova drag sätter ramen för vilka sociala hållbarhetsaspekter som ska beaktas.

Trollhättan använder sig av en social konsekvensanalys i detaljplanen för att utreda hur planläggningen påverkar området ur den sociala aspekten. Lidköping använder sig av

⁶¹ Grant. 2002. s.71ff

⁶² Nilsson. 2001. s. 61ff

⁶³ Mckenzie. 2004. s. 12

kommunala riktlinjer som får ligga till grund för hur man behandlar social hållbarhet i detaljplaneprocessen. Skara och Skövde har inte använt sig av några liknande dokument i detaljplaneprocesserna, däremot refereras till liknande dokument i översiktsplanerna. I Trollhättans sociala konsekvensanalys tas barn, unga och äldres perspektiv upp. I flera av planerna ges det ur social hållbarhetssynpunkt exempel på ur vems perspektiv man planerar för. Flera av planerna belyser hur barn påverkas av planen och även tillgänglighet är en stående punkt i de flesta av de studerade dokumenten. Detta sätt att reflektera över vem man i social hållbarhetssynpunkt planerar för gör även Eva Gustavsson och Ingemar Erlander.⁶⁴ Denna indelning är också ett perspektiv i Göteborgs kunskapsmatris.⁶⁵ Lidköpings och Trollhättans översiktsplaner talar om att staden ska vara till för alla och Skövdes översiktsplan väger in att människans sociala förutsättningar ska beaktas. Översiktsplanerna har olika många år på nacken där skillnaden mellan hur stor plats social hållbarhet får i dokumenten märks. De yngre planerna tar till både vidd, frekvens upp ämnet mer jämfört med den äldsta översiktsplanen. Mistra Urban Futures skriver om att världen ständigt förändras vilket de olika planernas behandling av ämnet kan tyda på.

3.4 Tankar från en tjänsteman

För att skapa översikts- och detaljplaner krävs tjänstemän som arbetar fram ett förslag som sedan kan antas av kommunens beslutande organ. Tjänstemännen ska beakta de lagar som är gällande för processen men sätter även sin samt kommunens prägel på arbetet. Först ut i nedanföljande redogörelser av de intervjuer som genomförts är Lisa Ström som jobbar övergripande med planering för social hållbarhet och tillför en bredd i hur ämnet behandlas då hon är engagerad i flera kommuners arbete med frågan. Efterföljande stycken redogör för intervjuerna med de kommunala tjänstemännen. För att få en mer nyanserad bild av de intervjuade tjänstemännen tankar om social hållbarhet återfinns citat i nedan följande sammanställning.

Göteborgsregionen

Lisa Ström, regionsplanerare med fokus på social hållbarhet på Göteborgsregionen, menar på att det är av störst vikt att planera för ett mer socialt hållbart samhälle eftersom vi *"annars är på väg åt helt fel håll"* i dagens samhälle med ökande klyftor och segregation som följd. Hon menar att frågor om social hållbarhet ofta får stryka på foten mot andra aspekter som får större tyngd vid samhällsplaneringen. Lisa menar på att det finns risk för att kostnaderna kommer i efterhand om de missas eller åsidosätts under projekten.

Som definition på social hållbarhet anger Lisa arbetsgruppen för social hållbarhet som har fokus på sociala aspekter i samhällsplanering och samhällsbyggande och vilken har definierat social hållbarhet som jämlik tillgång till: *"välfungerande boende- och livsmiljöer"*, *"rekreation (natur, fritid och kultur)"*, *"service och kollektivtrafik"* samt *"tid och rum"*. Tillit och social sammanhållning ska uppnås genom: *"delaktighet"*, *"mötesplatser"* och *"sammanlänkande*

⁶⁴ Gustavsson och Erlander. 2013. s. 10

⁶⁵ Kunskapsmatrisen. Göteborgs Stad.

stråk". Hon tycker även att social hållbarhet bör definieras utifrån tillfälle och plats och föreslår tvärssektoriella metoder för att aktivt arbeta med sociala hållbarhetsfrågor, vilket innebär att frågor berörande ämnet måste lyftas inom flera delar av den kommunala förvaltningen.

Hon resonerar om att ett krav på en social konsekvensanalys borde lyftas in i lagen så som miljökonsekvensbeskrivning görs för miljöpåverkan. Dock tycker hon att dessa ofta blir gjorda i slutet av projekten och mer som ett konstaterande över vad som blivit, istället för att vara en analys som tidigt sätter ramen för vad som bör göras.

Lisa talar även om olika sätt att rikta insatserna i ämnet, att de antingen kan riktas så att de gynnar många eller att de gynnar de som mest behöver det mest. Hon säger också att det tar tid att implementera social hållbarhet i strategier och metoder samt att det är svårt i och med skiftande politiska vindar att genomföra så långsiktiga frågor som social hållbarhet ofta behandlar.

Förutsättningarna är olika för olika kommunerna men Lisa ser ändå en trend i att blandstaden nu mera är norm vid planering, dock ser hon blandstaden som svårdefinierad. Hon menar även att marknaden ofta styr vad som byggs.

Lisa nämner projektet Social innovation i samhällsplanering i vilket 5 kommuner arbetar med 6 olika metoder för att mer effektivt kunna involvera sociala aspekter i planeringen: socialt bostadsförsörjningsprogram, seniorperspektiv i samhällsplanering, socialt investeringsperspektiv i omvandlingssatsningar, social konsekvensanalys, markanvisning som socialt instrument samt dialog som metod för ungas inflytande.

Skara

Anders Aubry, planarkitekt i Skara kommun, säger att social hållbarhet främst handlar om allas möjlighet till ett gott liv, lika grunder och hur staden är planerad. Han menar att social hållbarhet ofta bara blir tomma ord och att Skara kommun inte har något utarbetat sätt att arbeta med social hållbarhet utan att det är upp till var av en av tjänstemännen att själva väga in aspekten. Personligen använder han sig av Göteborgsmatrisen som ett hjälpmedel för att täcka in social hållbarhet i planeringen och han säger att han vill jobba mer med de sociala frågorna för att skapa en attraktiv stad. Viktiga frågor i Skara är trygghet och blandning av bostäder. Han upplever att social hållbarhet hamnar i skymundan mot de andra delarna av hållbarhetsaspekterna där ekonomin väger tyngst. Han tycker att politikerna ej är så insatta och inte ger några tydliga direktiv om just social hållbarhet utan istället riktar sitt fokus mot det väljarna vill. Tjänstemännen strävar efter en blandad stad men marknaden styr.

Kommunen har ingen anställd för att arbeta med frågor kring social hållbarhet. Enligt Anders hade bredare kompetens inom kommunen kunnat lyfta frågan och han föreslår som en lösning på detta ett samarbete med andra småkommuner.

Anders tycker att det är viktigt att jobba mot ett "*trevligt samhälle*" där folk är engagerade och blir hörda. Han upplever att det är mest män som hörs och att man bör arbeta aktivt med att söka upp andra kategorier av invånare och på sås sätt ta del av deras åsikter. Han menar att

det finns behov av att jobba med social hållbarhet eftersom samhället är siktat och att man i dagens stad behöver blanda bostadsbebyggelsen för att möten ska ske. Skara kommun jobbar mycket med medborgardialog och Anders menar att man i samhällsplaneringen bör vara ödmjuk och lyssna på sina kommuninvånarens åsikter då detta ger ett stort mervärde.

Skövde

Caroline Hagström, samhällsbyggnadschef på Skövde kommun, definierar social hållbarhet som *"en stad som fungerar för alla, som motverkar utanförskap och gör att alla är delaktiga"*. De har inga policydokument eller någon person som ansvarar för ämnet i planeringen men alla på förvaltningen jobbar aktivt med frågorna. En av kommunens planläggare har blivit mer specialiserad på området. Ämnet behandlas inom flera förvaltningar och Caroline upplever att samarbetet mellan förvaltningarna fungerar mycket bra och ger ett gott resultat som avspeglas i den bebyggda miljön. Hon upplever att det som kommunen planerar för är det som förverkligas.

Medborgardialog är något som Skövde mer aktivt har börjat jobba med de senare åren och framförallt frågan om att låta barn och ungdomar höras, då dessa oftast inte bjuds in i processen är det viktigt att söka upp dem. Skövde kommun har i en av de senare detaljplanerna försökt följa upp hur människorna upplever det nyuppförda området som en del av medborgardialogen.

Kommunen har tillväxtmål och jobbar för en blandning och blandade upplåtelseformer, hon vill inte ha några dokument som bara blir *"hyllvärmare"* utan vill istället jobba på riktigt med frågor och problematik. Hon tror att en av de viktigaste faktorerna för att få en jämlik bostadsförsörjning är blandade upplåtelseformer vilket även politikerna pekar mot med hela handen. De har för övrigt politiken med sig gällande ämnet där vissa är mer insatta än andra, men hon upplever också att politikerna räknar med att tjänstemännen ska behandla denna fråga.

Caroline säger att Skövde kommun jobbar med en aktiv markpolitik och vågar lite smått ställa krav på exploatörerna. Hon menar vidare att stigande markpriser gör det möjligt att ställa högre krav, då exploatörernas vinstmarginaler därmed blir större. Hon anser att förtätning ibland kan bli på bekostnad av den sociala hållbarheten då den tar grönområden i anspråk och därmed mark från det allmänna.

Vid frågor om blandstaden har Caroline ingen uppfattning av konceptet samtidigt beskriver hon en strävan efter blandade upplåtelseformer och variation i användning. Hon säger också att en levande blandad stad är *"A och O"* för ett socialt hållbart område. För att kunna planera socialt hållbart behöver flera olika sektorer involveras i den fysiska planeringen på ett tidigt stadium enligt Caroline. En möjlig anledning till att det inte alltid kommer med är att det går för fort på grund av att trycket på att få fram bostäder är hårt. Caroline tycker att kulturliv är en viktig faktor att beakta i jakten på ett mer socialt hållbart samhälle och att dessa frågor ofta kommer in för sent eller förbises i planeringen, *"kulturen ska vara tillgänglig för alla"*. Även trygghet är en viktig fråga som man behöver ta med i planeringen, om detta missas får man

göra punktbaseade insatser i efterhand vilket då kan leda till merkostnader. Caroline ser en stor vinning i att jobba mot ett mer socialt hållbart samhälle då folkhälsa är enormt viktigt och bör stärkas för att därmed stärka ekonomin och stadens attraktivitet.

Trollhättan

Enligt Johan Bengtsson, samhällsbyggnadschef på Trollhättans Stad, har social hållbarhet många aspekter. Kön, härkomst, jämlikhet och att koppla ihop staden. Det är enligt Johan en stor utmaning att bygga en socialt hållbar stad. De problem som är mest aktuella i Trollhättan är trygghet och bostäder för alla. Trygghet upplever Johan är lättare att jobba med än bostadsfrågan eftersom det till större del kan uppnås genom konkreta metoder så som ljussättning och genom att undvika skymda platser. Han upplever dock att de jobbar mot "*inbillade spöken*" bland invånarna då säkerheten de facto ökar samtidigt som folk upplever mer otrygghet på stadens allmänna platser.

Trollhättan har som vision att vara en stad för alla, vilket Johan också sammankopplar med social hållbarhet. Kopplat till planering och boende är den sociala hållbarhetsfrågan "*jättesvår*" anser Johan. Han tror att genom planering av allmänna platser så kan man gynna den sociala hållbarheten i utsatta områden. Han tror att det är lätt hänt att man i en kommun sitter som strateg och utarbetar metoder som sedan inte realiserar eller når fram till arbetet i enskilda förvaltningar. Strategerna på Trollhättan Stad är inte en del av samhällsbyggnadsnämnden utan planerar för alla kommunens förvaltningar, vilket enligt Johan ibland gör att "*kopplingen kanske saknas*", alltså att direktiv och metoder inte är utarbetade för att specifikt kunna användas inom den fysiska planeringen.

En metod som Trollhättan Stad har för att arbeta med sociala hållbarhetsfrågor är att i samband med upprättandet av detaljplaner också ta fram en socialkonsekvensanalys. För Johan handlar blandstaden om olika typer av bostäder, blandade åldrar och kulturer, det ska finnas handel, det ska finnas allt, "*blandstaden rimmade bra med social hållbarhet*". Samhällsbyggnadsförvaltningen har ingen specifik anställd som arbetar just med frågorna angående social hållbarhet. Johan tycker att politikerna i kommunen är insatta i ämnet och anser att det är högt upp på agendan, kommunen har en tydlig och stark politik och det finns ett socialt hållbarhetsutskott. Johan anser därför att mandat för att jobba med frågorna finns.

Social hållbarhet är aktuellt i all planering från början och genom hela processen. Han anser att det är svårt att följa upp resultatet av olika åtgärder samt att Trollhättans Stad skulle kunna vara bättre på det. En metod som han personligen använder är att prata med mäklare som har koll på marknaden och kan berätta hur förflyttningstrenderna i Trollhättan ser ut. När det kommer till bostadsmarknaden är det marknaden som styr och vi kan ej styra bostadstyp i planen konstaterar Johan.

Lidköping

För Judith Ernvik planarkitekt i Lidköpings kommun innebär social hållbarhet att alla människor ska ha möjlighet till ett gott liv. De arbetar mot visionen att Lidköping ska vara en hållbar och välkomnande stad och som metod för att arbeta med ämnet har de precis tagit

fram ett program för social hållbarhet. Till programmet finns en åtgärds katalog med metoder för att nå upp till mål kopplade till social hållbarhet. Men vill exempelvis att: ”*Kvinnor och män i Lidköping ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.*”. Ett antal åtgärder redovisas sedan för att nå upp till detta mål, exempel på åtgärder är: ”*Jämställdhetsintegrera all medborgardialog*” och ”*Underlätta för de som annars har sämst förutsättningar att delta på lika villkor i samrådsprocessen.*”.⁶⁶

Enligt Judith är blandstaden ur social hållbarhetssynpunkt ett bra alternativ och hon ser stor vinning i att planera för en socialt hållbar stad, den kräver ej bil, det är nära, finns skola med mera. Blandad bebyggelse är ett ideal som de eftersträvar, men jättesvårt att nå eftersom det är marknaden som styr anser Judith. Man försöker med markanvisning, där man inför ett projekt anger krav på exempelvis upplåtelseform, men ”*politikerna är kanske lite fega*” trots stor konkurrens om marken säger Judith. Hon menar på att politikerna ej riktigt har hängt med i utvecklingen då marken i kommunen har blivit mer attraktiv. Judith upplever att det är extra svårt att planera i områden som är trafikseparerade och i områden med många storskaliga hyreshus, men satsningar görs kombinerat med andra sociala åtgärder.

Fokus just nu är medborgardialog i planprocessen och Lidköpings kommun försöker få med de yngre kommuninvånarnas åsikter eftersom de sällan kommer till tals och eftersom de unga kommer påverkas mest av den långsiktiga planeringen. I kommunen finns det en utvecklingsplanerare men enligt Judith är hen inte en del av det övergripande arbetet med att ta fram en detaljplan. Judith efterlyser mer samarbete och kommunikation mellan olika avdelningar samt mer gemensamma projekt för att bättre kunna jobba aktivt med social hållbarhet i samhällsbyggnadsprocessen. Social hållbarhet kommer in tidigt i processen men hon upplever också att det ibland inte tas hänsyn till alls. Planerarna gör en lämplighetsbedömning tidigt i processen men hon saknar att övriga förvaltningar eller ideella föreningar är med och att de tillsammans utformar grunderna för projektet. Judith upplever att politikerna ej är särskilt insatta i social hållbarhet och är styrda av vad folket tycker. Hon efterfrågar mer raka rör och direktiv och ”*mer ska, istället för borde?*”.

3.5 Analys av intervjuer

De tjänstemän som i denna studie intervjuats har alla fått ge sin syn på vad de anser att social hållbarhet innebär i relation till fysisk planering. Samtliga har angett snarlika definitioner, att det innebär att alla kommunens invånare ska ges möjlighet till ett gott liv där staden byggs och är till för alla. De fyra kommunernas övergripande mål och generella definition är således densamma. Kommunernas vidare arbete och strategier, men också politiska initiativ till vidare utveckling, tar sedan vitt skilda riktningar.

⁶⁶ Program för social hållbarhet. Lidköpings kommun. 2018.

<https://motesportalen.lidkoping.se/welcome-sv/namnder-styrelser/kommunstyrelsen/mote-2018-05-30/agenda/program-for-social-hallbarhet-slutversionpdf?downloadMode=open> [hämtad 2019-05-28]

Enligt Lisa Ström på Göteborgsregionen är det av yttersta vikt att utarbeta metoder kring planeringen för social hållbarhet för att på ett konkret sätt kunna angripa problematiken. Hon menar också att metoder för att jobba med social hållbarhet bör anpassas efter tid och plats, detta för att alla projekt är unika och vilka behov som behöver vägas in i planeringen varierar. Metoderna som kommunerna har enligt tjänstemännen är av skiftande karaktär. Lidköpings och Trollhättans kommun har utarbetade dokument som de förhåller sig till, där Lidköpings kommun arbetar utifrån ett nyligen antaget program med metoder riktade mot social hållbarhet där olika åtgärder anges för olika mål. Trollhättan arbetar med en social konsekvensanalys som de säger ska upprättas tidigt i detaljplaneprocessen och där sociala faktorer som berörs av planen ska vägas in. En metod som Johan i Trollhättan personligen använder sig av är att regelbundet tala med mäklare för att få en bild av bostadsmarknaden. Skara och Skövde säger sig inte ha några utarbetade metoder. Anders Aubry i Skara använder sig dock personligen av Göteborgsmatrisen vid planläggning men nämner också att ämnet inte är prioriterat i kommunens planläggning. I Skövde menar Caroline Hagström att alla inblandade i planprocessen har lika ansvar för att beakta frågan samt jobbar aktivt med ämnet utan att följa en utarbetad strategi. Skövdes sätt att hantera frågor kring ämnet kan tyda på att de utifrån de enskilda projekten sätter de premisser som är aktuella.

Samtliga kommuner talar om arbetet med sociala hållbarhetsfrågor som aspekter att samarbeta kring med övriga kommunala förvaltningar. I Trollhättan menar man att strategisk planering görs på en annan nivå än planläggningen och en effekt av detta är att förankring i den fysiska planeringen förloras. Lidköping upplever delvis samma sak och efterlyser mer samarbete mellan förvaltningar men också mellan kommunen och ideella organisationer. Skara säger att de vill ha mer samarbete mellan kommunens förvaltningar och tror att sociala hållbarhetsfrågor lätt blir underställda ekonomiska faktorer. Skövde poängterar att de har ett gott samarbete men upplever att vissa frågor lyfts in för sent i planeringsprocessen. Lisa Ström lyfter fram behovet av att arbeta tvärsektorielt för att i största möjliga mån täcka det breda spektrum av faktorer som social hållbarhet innefattar.

Alla kommuner belyser att det jobbar frekvent med medborgardialog som ett sätt att beakta den sociala hållbarheten. Flera kommuner tar upp att de riktar siktet på att få in de yngre samhällsmedborgarna och jobbar aktivt med att söka upp denna målgrupp som enligt dem inte självmant deltar i planprocessen. Medborgardialog och möjlighet att delta i den demokratiska samhällsbyggnadsprocessen som metod återfinns i Boverkets kunskapsöversikt där man säger att inflytande och samverkan är avgörande faktorer för att kunna nå ett socialt hållbart samhälle.⁶⁷ Även Murphy pekar på deltagande och demokrati som tecken på social hållbarhet.⁶⁸

Tre av kommunerna anser att de viktigaste frågorna rörande social hållbarhet är blandade bostäder och trygghetsfrågan, frågorna kan även ses som kännetecknen på vad social

⁶⁷ *Socialt hållbar stadsutveckling*, 2010, s. 9

⁶⁸ Murphy, 2012, s 15–29

hållbarhet kan innebära i likhet med den ”container” som Högberg talar om.⁶⁹ Flera pratar också om skillnaden mellan att planera för allmän plats och kvartermark, där de upplever att det är lättare att rikta konkreta åtgärder för de allmänna platserna. Alla kommuner uppger att när det kommer till bostadsbyggande så är det marknaden som styr vad som byggs. Skövde säger sig försöka styra genom avtal mot mer blandade bostadsupplåtelser. Caroline kopplar denna möjlighet till deras aktiva markpolitik där möjligheten att ställa krav kommer av att de äger marken. Även Lidköping säger att de jobbar med markanvisning men Judith tycker att man som kommun är för blyga i förhållande till hur markens värde i kommunen har utvecklats.

Alla kommuner nämner att de eftersträvar en blandning, uttryckt på lite olika sätt. Man talar om blandad bebyggelse, blandade upplåtelseformer, blandade typer av bostäder, blandade funktioner och blandstad som en modell eller metod för att nå ett socialt hållbart samhälle. Lisa Ström upplever också denna trend, att blandstaden har blivit en slags norm när det kommer till kommunal planering. Många tjänstemän säger, i anslutning till strävandet efter blandade upplåtelseformer, att kommunens möjligheter att påverka detta är begränsade och att marknaden till stor del styr detta. Samtliga tjänstemän säger samtidigt att ett varierat utbud av bostäder med framförallt blandade upplåtelseformer inom ett och samma område, vilket av Grant anses vara ett av blandstadens kännetecken⁷⁰, är ett scenario som de i högsta grad strävar efter.

Det politiska engagemanget kring sociala hållbarhetsfrågor i de olika kommunerna skiljer sig åt. Skara och Lidköping upplever inte att frågan är särskilt högt upp på den politiska agendan medan Trollhättans politiker upplevs av Johan vara väl insatta och prioriterar ämnet. Han upplever att man från politikernas sida har mandat att driva frågor relaterade till ämnet. Caroline tycker att Skövdes politiker i vissa frågor pekar med hela handen, exempelvis blandade upplåtelseformer medan de i andra frågor är mer avvaktande. Hon tycker dessutom att politikerna litat och räknat med att denna problematik behandlas av tjänstemännen utan större inblandning från deras sida.

Alla intervjuade tycker att ämnet är en mycket viktig samhällsfråga och nödvändig att ta ställning till. Samtliga efterfrågar dessutom mer samarbete av varierande karaktär där medborgardialogen återfinns som ett redskap för att lyssna på kommunens innevånare och ta del av deras kunskap.

3.6 Sammanfattningsvis

Den kommunala planprocessens behandling av sociala hållbarhetsfrågor tar avstamp i översiktsplanen för att sedan mer platsspecifikt avhandlas i detaljplanernas planbeskrivning. Från en övergripande nivå, via tjänstemännen ska metoder och strategier sedan anpassas och konkretiseras i detaljplanen.

⁶⁹ Högberg, 2015. s. 21

⁷⁰ Grant 2002. s. 71ff

Skara hanterar social hållbarhet från den översiktliga planeringen vidare till detaljplaneläggning knapphändigt. Också tjänstemannen vittnade om ämnets skrala behandling i processen. Samtidigt kan kännetecken relaterade till både social hållbarhet och blandstaden spåras i dokumenten, och även om tjänstemannen ansåg att detta mest var tomma ord uttryckte han en vilja bland kommuntjänstemännen att arbeta mot ett socialt hållbart samhälle. Enligt tjänstemannen hade man inga utarbetade metoder för att inkorporera sociala hållbarhetsfrågor i planeringen. Tjänstemannen på Skövde kommun tyckte inte att man behövde några riktlinjer som hjälpmedel utan nämnde att man istället anpassar arbetet från fall till fall. I detaljplanerna används också olika angreppssätt för att redogöra för planens sociala konsekvenser. Man nämnde att man bland annat använde markanvisning, vilket också återfinns i tre av de undersökta detaljplanerna. I översiktsplanen hänvisas till det regionala visionsdokumentet "Det goda livet", men detta lämnar inga avtryck i detaljplanerna och tas heller inte upp av tjänstemannen. Lidköping har antagna styrdokument som de hänvisar till i deras relativt nya översiktsplan. Antagna detaljplaner hänvisar till ett äldre styrdokument, men planbeskrivningarna utgår snarare från två återkommande rubriker där ämnet behandlas utan någon platsspecifik förankring. Här efterfrågade tjänstemannen mer platsspecifika metoder eftersom hon upplevde svårigheter med att planera för social hållbarhet i områden med skilda förutsättningar. Trollhättans tjänsteman angav social konsekvensanalys som en metod för att analysera planens effekter, en sådan återfanns i en av de fyra studerade detaljplanerna. Övriga detaljplaner fokuserar på tillgänglighet vilket också är ett fokusområde i översiktsplanen.

Blandstadens som trend och vision återfinns i såväl samtliga översiktsplaner som i tjänstemännens resonemang kring samhällsbyggnad och stadsutveckling. I de tre större detaljplanerna är visionen om blandstaden tydlig där man vill skapa variation vad gäller bostadsutbud och verksamheter.

4 Diskussion och slutsatser

Samhällsbyggnadsprocessen är en komplex och omfattande verksamhet, där olika kommuner har olika förutsättningar att utgå ifrån. De problemområden, relaterade till social hållbarhet, som tjänstemännen i intervjuerna pekar ut kan dock konstateras vara slående lika varandra. Samtliga kommuntjänstemän säger att invånarnas upplevda trygghet samt bostadsbrist för vissa av kommunens invånare är aktuella problem att arbeta med. Kanske är detta symptomatiskt för vår tids stora trend i samhällsutvecklingen där en allt större befolkning ska leva och bo i de växande städerna. Samtidigt upplevs de intervjuade tjänstemännen anse att de bostäder som skulle behöva byggas (hyresrätter med större variation i storlek och kostnad) inte är det som faktiskt produceras. Tjänstemännen upplever inte att kommunen har, alternativt inte använder, de instrument som skulle krävas för att på ett effektivt sätt kunna påverka bostadsbyggandet. Efter att ha talat med bland annat Lisa Ström på Göteborgsregionen kan dock konstateras att möjliga metoder och instrument för att styra exempelvis upplåtelseform på nyproducerade bostäder finns. Två kommuner uppgav att man använder markanvisning för att styra bostadsbyggandet, men en kommun säger samtidigt att deras muskler för att göra detta är beroende av markens värde. En kommuntjänsteman ansåg också att kommunen var för feg och borde kunna ställa högre krav på exploatörerna då värdet på och konkurrensen om marken i kommunen de senaste åren blivit allt större. ***En slutsats är att det vore önskvärt om fler kommuner börjar ställa krav på exploatörer för att på så sätt få en jämnare konkurrens om kommunal mark och följaktligen driva igenom fler åtgärder för att främja ett jämlikt bostadsbyggande.***

Blandstaden som samhällsbyggnadsvision kan konstateras vara en närvarande idé om hur man kan skapa en socialt hållbar stad. Begreppet återfinns i översikts- och detaljplaner och yttras också av de intervjuade tjänstemännen. Frågan är dock om dessa idéer går hand i hand med hur gemene man vill bo och leva. Forskning inom samhällsbyggnad och de intervjuade tjänstemännen pekar på att blandstaden öppnar upp för möten och variation. Samtidigt verkar marknaden styra bostadsbyggandet åt ett mer homogent samhälle där villakvarter breder ut sig i stadens utkanter samtidigt som många hyresrätter förblir separerade från stadens utbud. Är idén om blandstaden bara floskler, eller finns överhuvudtaget en allmän önskan om den blandade staden? ***Förmodligen finns en stark önskan om en levande stadskärna med varierande utbud och integrerade verksamheter, men när det kommer till hur vi vill bo är inte strävan efter blandning lika lockande.***

Samtliga tjänstemän har återkommande relaterat de svårigheter som de upplever, med att från kommunens sida styra vissa planprocesser i en mer hållbar riktning, till att det i slutändan är marknaden som styr vad som byggs. Samtidigt sade vissa tjänstemän uttryckligen att de har betydligt fler metoder för att planera för socialt hållbara åtgärder i det offentliga rummet än för bostadsbyggande. Man verkar alltså inte tycka sig kunna påverka byggprocessen vad gäller bostäder på det sätt man skulle önska, medan metoderna för åtgärder på allmän plats anses betydligt lättare att genomföra. ***Kanske är detta en högst rimlig slutsats, men med tanke på de målsättningar som alla kommuner anser sig sträva mot, där alla och inte***

bara resursstarka grupper ska ges samma möjlighet till ett gott liv, borde frågan kring hur rättvis samhällsbyggandet faktiskt är lyftas ytterligare. Detta leder tankarna till Lisa Ströms resonemang kring vem man bör rikta insatserna mot; den stora massan eller de som behöver det mest? I en drömvärld utesluter inte dessa alternativ varandra, men i kommunens korridorer där planering handlar om prioriteringar och ekonomiska intressen, måste man ändå ta ställning till hur resurserna ska fördelas. Om dagens stadsplanering syftar till att skapa en attraktiv stad som är till för alla torde intresset vara att med planering som verktyg fördela insatserna mot de som behöver det mest.

Översiktsplanerna behandlar social hållbarhet i generell mening där man försöker redogöra för vad social hållbarhet innebär och hur det ska hanteras i kommunerna. Denna påtagliga koppling saknas dock i flertalet av detaljplanerna där man rimligen mer konkret, utifrån områdets specifika problem och möjligheter, hade kunnat redogöra för planens effekter. De tre planer där social hållbarhet får mest utrymme är också de tre största. I dessa behandlas ämnet utifrån planområdets behov och åtgärder redogörs för på ett systematiskt och tydligt sätt. Måhända kan det vara just planens storlek som väcker tjänstemännens intresse att arbeta med ämnet aktivt eller så utgör större planer en längre process där tid finns för att lyfta frågan. Skövde ansåg att de gånger som social hållbarhet till helhet eller delvis missas i processen är när trycket på att få fram bostäder är för hårt och kanske är detta en indikation på att tiden planläggningen får ta är av betydelse. Under samtal med tjänstemännen belyser dock alla att det är viktigt att planera för ett socialt hållbart samhälle, samtidigt är det vagt redovisat i planerna. ***En slutsats är att detta kan bero på att social hållbarhet inte är ett stående inslag i planbeskrivningen, men kanske ändå beaktas i planprocessen. Eller är det de facto så att sociala aspekter inte är prioriterat i planprocessen? Samhället består av olika pusselbitar som alla behöver vara socialt hållbara för att den helhet de tillsammans bildar ska bidra till ett gott samhälle. Därför borde rimligtvis sociala faktorer vägas in även i de mindre planerna.***

De metoder som används i kommunerna för att praktiskt genomföra insatser för att inkorporera socialt hållbara åtgärder består bland annat i att upprätta en social konsekvensanalys, vilket Johan på Trollhättans Stad talar om. Det önskemål som Lisa Ström på Göteborgsregionen har kring användandet av detta potentiella instrument skulle kunna vara en åtgärd som kommuner överlag eller kanske lagstiftaren kan använda för att höja statusen på sociala hållbarhetsfrågor i planprocessen. Om lagkrav finns på att i samband med upprättandet av en detaljplan också ta fram en socialkonsekvensanalys, i likhet med kravet på miljökonsekvensbeskrivning, skulle med största sannolikhet frågan få en ökad prioritet i planprocessen. Lisas reflektion kring användandet av miljökonsekvensbeskrivningen, som ett dokument som idag används i ett närmast konstaterande syfte, borde också kunna tillämpas på en eventuell socialkonsekvensanalys. ***Vår slutsats är att dessa båda verktyg borde i större utsträckning kunna användas som ett analysverktyg och därmed ge sociala hållbarhetsfrågor den praktiska koppling som skulle behövas för att främja arbetet med dessa frågor.***

En annan metod som samtliga tjänstemän nämnde var medborgardialog som ett sätt att stärka den demokratiska processen. ***Detta verktyg borde i dagens digitaliserade samhälle kunna utvecklas och användas ytterligare då man med enkla medel kan nå ut till många och på så sätt involvera fler i den fysiska planeringsprocessen.***

Användandet av de riktlinjer som i varierande form finns, både internt inom vissa kommuner men också regionalt, skiljer sig åt mellan kommunerna. Efter att ha läst den åtgärds katalog som följer med ett av de kommunala strategidokumenterna kan konstateras att detta dokument statuerar exempel på svårigheterna med att i ett större sammanhang planera för socialt hållbara åtgärder. Dokumentet innehåller visserligen rimliga målbilder och visioner för kommunens arbete mot ett mer socialt hållbart samhälle, men de åtgärder som föreslås kan snarare ses som diffusa önskningsåtgärder då de inte innehåller några konkreta åtgärder eller strategier som vägleder användaren fram till målet. Rimligtvis är åtgärderna något vaga i sin formulering för att på så sätt kunna tillämpas i ett bredare sammanhang och av flera förvaltningar. Men därmed gör åtgärdernas ospecifika lydelse dem praktiska oanvändbara. På regional nivå eftersökte vissa tjänstemän bredare samarbete för att kunna dela på resurser och arbeta med ämnet utifrån en gemensam grund. Ett sådant visionsdokument finns visserligen – Vision Västra Götaland – där man på regional nivå har antagit mål för att arbeta mot en hållbar utveckling. Kommunernas översiktsplaner, detaljplaner och tjänstemän vittnar dock om att detta inte används i den fysiska planeringen. Måhända råder samma motsättning mellan målsättningar och åtgärder i detta dokument vilket följaktligen resulterar i dess oanvändbarhet. ***En reflektion är att för att göra ett sådant dokument tillämpbart behöver det förankras hos de kommunala förvaltningarna som sedan ska konkretisera visionerna redan under framtagandet av ett sådant dokument.***

Skövdes tjänsteman ansåg att policys och strategiska dokument ofta inte används utan pekade istället på vikten av att i varje enskilt projekt identifiera behövliga åtgärder. Med tanke på studerade detaljplaners återkoppling till social hållbarhet, där existerande måldokument inte tillämpas, är hennes tankegång rimlig. I Skövdes detaljplaner behandlas ämnet i vår mening mer uttömmande än i övriga kommuners detaljplaner vilket kan vara en effekt av deras platsspecifika utgångspunkt inför planläggning. Detta innebär dock ett stort ansvar för tjänstemännen som är inblandade i planprocessen där varje projekt kräver kunskap inom en rad olika områden som alla ska integreras i varandra.

Generella slutsatser som kan dras av denna studie är att planering för en socialt hållbar stad är problematiskt. Studien visar att viljan finns att från tjänstemännens sida driva igenom socialt hållbara åtgärder. Viljan återspeglas dock inte alltid i detaljplanebeskrivningen eller i den bebyggda miljön. Tjänstemännen talar om att sociala hållbarhetsfrågor ofta åsidosätts och istället blir tomma ord, vilket flera detaljplaner också visar. Samtidigt finns åtgärder för att öka den sociala hållbarheten i några av de studerade detaljplanerna, vilket också tjänstemännen vittnar om. Dessa metoder och strategier måste dock börja användas i betydligt större utsträckning för att målet om en stad för alla ska bli verklighet och inte förbli floskler. Social hållbarhet

kopplas av tjänstemännen ihop med blandad bebyggelse, men när det kommer till nybyggnation av bostäder blir byggnationen ofta homogen. Tjänstemännen talar om att marknaden styr bostadsbyggandet vilket gör det svårt att bygga blandat då gemen men inte efterfrågar blandade stadsdelar. Möjligtvis bör inte målsättningen vara att alla stadsdelar och bostadskvarter ska vara blandade, men för att stärka den sociala hållbarheten bör tillgänglighet och allas möjlighet att ta del av stadens utbud alltid beaktas.

4.1 Avslutande ord

Denna studies resultat grundas på fyra kommuners dokument kring den fysiska planering samt intervjuer med tjänstemän inom respektive kommun. Resultatets bärighet utanför undersökta kommuner kan såklart variera men de tendenser som framkommit tordes kunna ses i andra små och mellanstora kommuner vilket Sverige till stor del består av. Den problematik som rådde i kommunerna var till stora delar samma kommunerna emellan, vilket också kan vara gällande för andra kommuner.

Med tanke på dagens ökande klyftor kan man fundera på om det görs tillräckligt i ämnet. Vi blir fler och fler som bor i städerna och samtidigt verkar flertalet må sämre och sämre. Mer vikt i planeringen behöver läggas på att skapa en socialt hållbar stad där människor trivs och mår bra. Med ökad folkhälsa gynnas också kommunernas ekonomi och detta ökar ytterligare förutsättningarna för att skapa social hållbarhet likt en uppåtgående spiral. Världen förändras dock ständigt och de sociala frågor som idag är aktuella är eventuellt eller förhoppningsvis ej detta i framtiden varför social hållbarhet ständigt behöver jobbas med aktivt. Samtidigt kan inte kommunerna dra hela det tunga lassett som social hållbarhet innebär själva utan gemene man behöver höja blicken och inse att bygga samt bo socialt hållbart är av stort värde. Kommunernas planeringsarbete är inte hela lösningen och att lägga all sin tilltro på att planering löser alla problem är möjligen fel väg att gå. Istället bör marknaden vakna, ta ett större ansvar och efterfråga lösningar mot en mer jämlik, trygg, attraktiv och blandad stad där alla kan mötas på samma villkor för annars är det risk för att det blir som en av tjänstemännen uttryckte det: "annars går allt åt helvete".

5 Förslag till vidare forskning

Denna undersökning har fokuserat på sociala hållbarhetsaspekter i kommunal fysisk planering. De svårigheter med att planera för ett socialt hållbart samhälle som framkommit i detta arbete väcker nya frågeställningar kring vad detta kan tänkas bero på. Hur skulle riktlinjer på regional eller kanske nationell nivå behöva utformas för att kunna förankras och bli användbara på kommunal nivå? Hur använder och hur kan kommunen använda markanvisning som verktyg för att driva igenom socialt hållbara åtgärder? Andra aktörers arbete inom samhällsbyggnadsapparaten borde också vara av värde att undersöka i relation till social hållbarhet, exempelvis exploatörer. De metoder som Lisa Ström nämner borde efter projektets genomförande utvärderas för att ge en bild av vilka effekter som dessa verktyg bidrar till i strävan efter en mer socialt hållbar utveckling.

6 Referenser

Litteratur:

- Bell, Judith & Waters, Stephen, *Introduktion till forskningsmetodik*, 5 uppl. Lund: Studentlitteratur. 2016
- Bryman, Allan. *Sambällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber. 2018.
- Björk, Cecilia, Strömsten, Inger & Reppen, Laila. *Så byggdes staden*. Stockholm: Svensk Byggtjänst. 2000
- Elvingson, Per. Nationalencyklopedin, *hållbar utveckling*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hållbar-utveckling> [hämtad: 2019-05-22]
- Högberg, Lovisa. *Social hållbarhet med fokus på bostadsrenovering – en antologi*. Hans Lind & Kristina Mjörnell (red.). e-bok
http://www.renoveringscentrum.lth.se/fileadmin/renoveringscentrum/SIRen/Publikationer/Social_haallbarhet_vid_bostadsrenovering_-_en_antologi..pdf [hämtad: 2019-05-02]
- Jacobs, Jane. *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos. 2005
- Merriam, Sharan B *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur. 1994
- Olsson, Sören. *Social hållbarhet i ett planeringsperspektiv*. 2012.
- Svedberg, Olle. *Planernas århundrade: Europas arkitektur 1900-talet*. Stockholm: Arkitekturförlaget. 1996
- Yin, Robert K. *Kvalitativ forskning från start till mål*, 1. uppl. Lund: Studentlitteratur. 2011

Artiklar:

- Bellander, Gunilla, *Blandstaden - ett planeringskoncept för en hållbar bebyggelseutveckling*. Boverket, 2005.
<https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2005/blandstaden/> [hämtad: 2019-05-24]
- FN-fakta hållbar utveckling*. Fn.se. <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-12-H%C3%A5llbar-utveckling.pdf> [hämtad: 2019-05-07]
- Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar. *Social hållbarhet inte bara "sustainable"? Från mångtydig vision till analytiskt redskap vid uppföljning av stadsbyggnadsprojekt*. 2013. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:697644/FULLTEXT01.pdf> [hämtad: 2019-05-24]
- Grant, Jill. *Mixed use in theory and practice*. Journal of the American Planning Association. 2002, vol, 68:1
- Gör jämlikt – gör skillnad! Samling för social hållbarhet minskar skillnader i hälsa*. 2013.
<https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/5302.pdf?issuusl=ignore> [hämtad: 2019-05-24]
- McKenzie, Stephen. *Social sustainability: towards some definitions*. 2004.
http://naturalcapital.us/images/Social%20Sustainability%20-%20Towards%20Some%20Definitions_20100120_024059.pdf [hämtad: 2019-04-27]
- Murphy, Kevin. *The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis*. Sustainability: Science, Practice, & Policy. 2012. 8(1)

Palm, Lena. *Göteborg måste byggas socialt hållbart på riktigt*. GP. 2016-11-11.
<https://www.gp.se/debatt/g%C3%B6teborg-m%C3%A5ste-byggas-socialt-h%C3%A5llbart-p%C3%A5-riktigt-1.3947223> [hämtad: 2019-05-28]

Rosenhall, Fredrik. *Stadsplanering, retroduktion och behovet av sociala konsekvensbeskrivningar*.
https://inobi.se/wp-content/uploads/2011/12/Stadsplanering_retroduktion_och_behovet_av_sociala_konsekvensbeskrivningar.pdf [hämtad: 2019-05-24]

Socialt hållbar stadsutveckling. 2010. Publikation Boverket.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/socialt-hallbar-stadsutveckling.pdf> [hämtad: 2019-05-24]

Ström Lisa, Molnar, Stefan & Isemo Sanna. *Social hållbarhet ur ett samhällsplaneringsperspektiv – en kunskapsöversikt*. Rapport 2017:4. Mistra urban futures.
<https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/Rapport-2017-4-171102.pdf> [hämtad: 2019-05-24]

Vision Västra Götaland – det goda livet. Västra Götalandsregionen. 2005.
<http://media1.vgregion.se/Informationsavdelningen/infomaterial/visionwebbversion.pdf> [hämtad: 2019-05-28]

Hemsidor:

Kunskapsmatrisen. Göteborgs Stad.
<http://kunskapsmatrisen.socialutveckling.goteborg.se/> [hämtad: 2019-05-24]

<https://www.globalamalen.se> [hämtad: 2019-05-27]

<http://www.sverigemiljomal.se/miljomalen/god-bebyggd-miljo/> [hämtad: 2019-05-28]

Akademisk avhandling:

Nilsson, Kristina. *Planering för hållbar utveckling: dilemman för kommunala översiktsplanerare*. Lic.-avh. Blekinge tekniska högskola. 2001

Tunström, Moa. *På spaning efter den goda staden*. Diss. Örebro universitet. 2009

Lagar och riksdagstryck:

SOU 1997/98:145 *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige*.

SFS 2011:109 *Regeringsform*

SFS 2010:900 *Plan- och bygglag*

SOU 1997/98:145 *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige*.

SFS 2011:109 *Regeringsform*

SFS 2010:900 *Plan- och bygglag*

Planer och övriga kommunala dokument:

Detaljplan Kv. Stjærtmesen. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/stjartmesen/d9_2018-a.planbeskrivning.pdf[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Skoftebyn. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/nysatra/ant-skoftebyn-1_1-planbeskrivning--180207.pdf[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Kv. Lodjuret. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/lodjuret/lodjuret-planbeskrivning_antagande.pdf
[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Innovatum norra. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/stadsbyggnad/detaljplaner/innovatum-norra/d2_2018-1a.planbeskrivning-innovatum-norra-14f.pdf[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Hämplingen. <https://lidkoping.se/innehall/2013/01/PlanbeskrivningHmplingen.pdf>
[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Kv. Bele. https://lidkoping.se/innehall/2017/06/349_Bele.pdf [hämtad: 2019-05-24]

Detaljplan Selen 4-6
https://lidkoping.se/innehall/2017/06/Selen_46_plankartaochplanbeskrivning.pdf
[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Erstorp 2:1.
<https://lidkoping.se/innehall/2017/06/Plankartaochplanbeskrivning.pdf> [hämtad: 2019-05-24]

Detaljplan Mossagården. https://geodata.skovde.se/linkdokument/planbest/P2019_4.pdf
[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Kv. Kurorten. https://geodata.skovde.se/linkdokument/planbest/P2018_18.pdf
[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Soldaten. https://geodata.skovde.se/linkdokument/planbest/P2018_16.pdf [hämtad:19-05-20]

Detaljplan Trädgårdsstaden etapp 3. https://www.skovde.se/globalassets/_2019/bygga-bo/dokument/p2018_9_lk_2.pdf [hämtad:19-05-20]

Detaljplan Utökning av Kv. Lövkojan.
<http://www.skara.se/download/18.57571f7715b19dd5a0af12c/1490951032393/B407.pdf>
[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Rådhuset 1.
<http://www.skara.se/download/18.57571f7715b19dd5a0af12d/1490951032747/B408.pdf>
[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Kv. Frigga.
<http://www.skara.se/download/18.1968f70a169a52043d32baf0/1554118564532/B409.pdf>
[hämtad:19-05-20]

Detaljplan Stationsområdet.

<http://www.skara.se/download/18.1968f70a169a52043d32baf1/1554118564704/B410.pdf> [hämtad:19-05-20]

Fördjupad översiktsplan Centrala Skövde.

<https://www.skovde.se/globalassets/byggabo/planavdelningen/oversiktsplan/fop---centrala-skovde/fop-skovde.pdf> [hämtad: 2019-05-27]

Översiktsplan Trollhättan. https://www.trollhattan.se/globalassets/dokument/bygga-bo-och-miljo/hallbart-samhalle/op2013/op2013_plats-for-framtiden.pdf [hämtad:19-05-20]

Översiktsplan Lidköping. <https://lidkoping.se/boende-och-miljo/planer-och-program-for-byggnation/oversiktsplan/gallande-oversiktsplan/> [hämtad:19-05-20]

Översiktsplan Skövde

<https://www.skovde.se/globalassets/naringslivetablering/dokument-op2025/op-lagakraft-2025/beskrivning-laga-kraft.pdf> [hämtad:19-05-20]

Översiktsplan Skara

<http://www.skara.se/download/18.684c452914957d4093a210a5/1414592290602/1-2-3-4+Introduktion+med+M%C3%A5l+&+strategier.pdf> [hämtad:19-05-20]

Program för social hållbarhet. Lidköpings kommun. 2018.

<https://motesportalen.lidkoping.se/welcome-sv/namnder-styrelser/kommunstyrelsen/mote-2018-05-30/agenda/program-for-social-hallbarhet-slutversionpdf?downloadMode=open> [hämtad 2019-05-28]